

DOWN TO earth

milieu | mensen | meningen

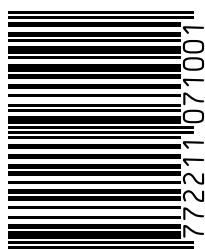
Uitgave vereniging Milieudefensie
Friends of the Earth Nederland
jaargang 3 | augustus 2012

04

FSC:

zit het wel goed?

9 772211 071001

DUURZAAM BOUWEN

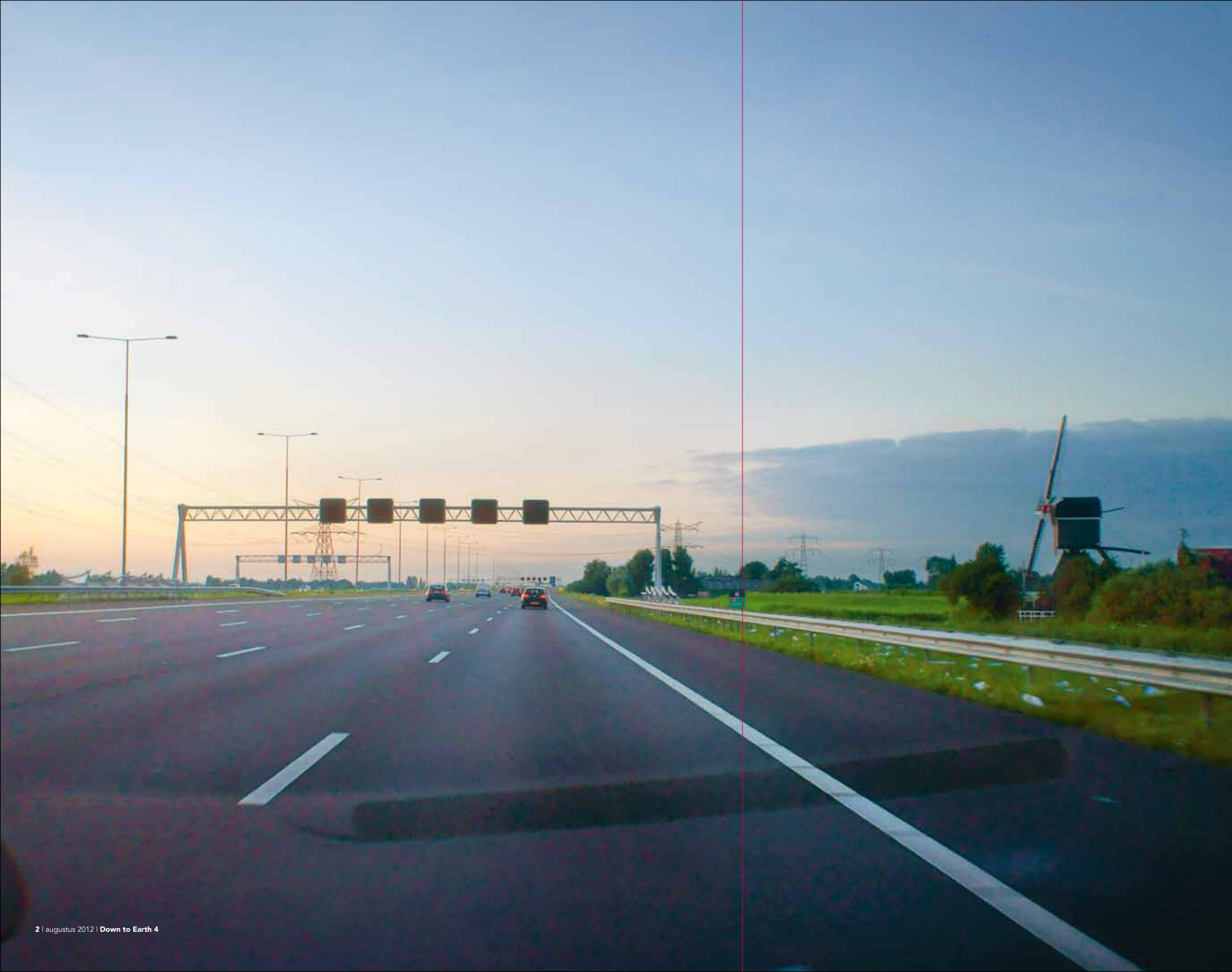
Van aardehuis tot flexibel
wonen

VERKIEZINGEN

Onzichtbare invloed van
groene werkgroepen

BAS EICKHOUT

Meer Europa is goed voor
het milieu

Doorrijden

Tekst: Annemarie Opmeer. Beeld: Joost van den Broek / Hollandse Hoogte

Tien banen telt 'ie, de A2 tussen Amsterdam en Utrecht, maar je mag er maar 100 kilometer per uur. Minister Schulz-Van Haegen gaat er zelfs trajectcontrole voor inzetten. Ook al wil ze wel 130 toestaan, ze laat dit liever over aan het volgende kabinet. Belachelijk, waarom dan al dat asfalt aanleggen, als je er niet harder op mag rijden? Verkeerswethouder van de gemeente Stichtse Vecht Pieter de Groene ziet dat precies andersom: "Er wonen tienduizenden mensen langs deze weg, die recht hebben op schone lucht. Daarom is de snelheidsbeperking naar 100 km per uur destijds juist vastgelegd bij het begin van de wegverbreding. En dat blijft gehandhaafd."

1. Vincent Bijlo, column. 2. Ronella Bleijenburg, samenstelling consumentenpagina. 3. Michiel Bussink, receptcolumn, freelancer. 4. Kris de Decker, column. 5. Renée Gubbels, illustraties. 6. Nico Jankowski, fotografie. 7. Bas Jongerius, fotografie. 8. Freek Kallenberg, redactie. 9. Wendy Koops, samenstelling mediapagina, Activist. 10. Nienke Oosterbaan, rubriek Fred&Wilma. 11. Annemarie Opmeer, hoofdredactie. 12. Marjan Peters, art-direction en vormgeving. 13. Xander Remkes, fotografie. 14. Thomas van Slobbe, column. 15. Wim Stevenhagen, cartoon. 16. Myrthe Verweij, samenstelling internationaalpagina. 17. Dinand van der Wal, fotografie. 18. Han van de Wiel, freelancer. 19. Fleur Bosch, snuffelstagiaire.

Niksig antwoorden

Kun je over politiek schrijven zonder te eindigen met een formuleverhaal? Ik dacht van niet. Dan liepen we na zo'n gesprek uit dat kamertje van de betreffende politicus naar buiten, en keken we elkaar aan. "Wat vond jij ervan?" "Tsja..." Een beetje niksig. Altijd, eigenlijk. Ik heb soms betere gesprekken met voorlichters gehad, dan met politici zelf. Die van Henk Bleker was een aangename vent, bijvoorbeeld.

Maar: ja, het kan. Met iedereen die ik sprak voor mijn overzicht van duurzaamheidsberaden (p28) viel een normale conversatie te voeren. Wat een verademing. Misschien omdat ze niet in de politiek zitten. Hoewel... ook uit Bas Eickhout (p14) kwam gewoon een mening. Maar die is Europarlementariër. Een collega zei laatst: "Politici formuleren zo breed mogelijk, want hoe specifieker, hoe meer mensen je afstoot." Dat geldt natuurlijk niet, als je niet doorlopend aan potentiële kiezers wordt tentoongesteld.

Nu kun je ook de helft van je achtergrondverhalen niet schrijven zonder voorlichters, zeker als je grote bedrijven spreekt. Soms tref je het, soms niet. Voor het verhaal over Schiedam (p24) sprak ik de PR-persoon van Huisman Itrec, een man die er al 35 jaar werkt en zijn mening wel wilde geven. Het andere uiterste maakte freelancer Dirk Janssen mee, toen hij voor Onder Vuur (p7) Apple belde voor een reactie op de Clean My Cloud-actie van Greenpeace. Geen enkele persvoorlichter nam op. Niet van Apple Nederland, niet van U.K., waarvan het kantoor hier staat, niet van België. Niemand. En de persoon binnen Apple die alles over het milieubeleid wist, kon er wel iets over zeggen, maar ging dat niet doen, want persvoorlichting. Doet je verlangen naar de behulpzame voorlichter van Henk Bleker. Laat ABP er nou zo één hebben. Dit verbindt politiek en bedrijfsleven blijkbaar: niksig antwoorden kan beter voor je imago zijn dan geen antwoord.

Annemarie Opmeer, hoofdredacteur

Rectificatie

In de vorige *Down to Earth* stond een artikel over sabotage in Nigeria. Daarin werd gesteld dat *Vroege Vogels* een bericht over een olieverontreiniging van Shell heeft opgeblazen. De berichtgeving van *Vroege Vogels* was gebaseerd op – achteraf inaccuraat gebleken – informatie die van Milieudefensie afkomstig was. *Vroege Vogels* heeft op die informatie vertrouwd. *Down to Earth* heeft het artikel voorafgaand aan publicatie niet aan *Vroege Vogels* voorgelegd. Het spijt de redactie als ten onrechte de indruk is gewekt dat *Vroege Vogels* informatie moedwillig zou hebben opgeblazen. De inhoud van het bericht van *Vroege Vogels*, namelijk dat Shell zelf schuld aan de betreffende olielekage heeft, blijft overigens wel overeind staan.

14 "Niet minder, maar méér Europa"

GroenLinks europarlementariër Bas Eickhout vindt dat vergroening en een weg uit de crisis niet gebaat zijn bij euroscepticisme.

18 Goed of fout hout

Het gaat goed met FSC, het keurmerk voor verantwoord hout, maar het gaat niet altijd goed in de bossen. Een kritische blik.

Touwtrekken in Schiedam

Een hypermodern havenbedrijf, de lokale afdeling van Milieudefensie en een kleine groene ondernemer zitten elkaar dwars in de Wiltonhaven.

23 De Activist

Op zoek naar olie

Met de internationale campagne *Worse Than Bad* wil Milieudefensie Shell dwingen eindelijk de al decennia voortsluimerende olieramp in de Nigerdelta op te ruimen. In dit kader gaan enkele 'gewone' Nederlanders voor het tv-programma *Vroege Vogels* van 20 tot 29 augustus als ooggetuigen naar Nigeria. Doel is zoveel mogelijk mensen over deze misstanden te informeren. Tien gegadigden voerden campagne, waarna er drie werden uitverkoren, waaronder Myrthe Rischen en Herman Sier. *Down to Earth* sprak met hen en met de onafhankelijke kandidaat van de VARA: Natasja de Vries.

Tekst Wendy Koops Beeld Dinand van der Wal

32 Collectief bouwen en wonen

In Olst verrijst een wijk vol aardehuizen, het Amsterdamse IJburg kent Vrijburcht. Wat is duurzaam bouwen? Van zelfbouw tot flexibel wonen.

24

en verder

- 01 Inzoomen
- 06 Brieven
- 07 Onder Vuur, Commentaar
- 08 Uitgesproken, Stevenhagen
- 10 Actueel Nederland
- 11 Bijlo
- 12 Actueel Internationaal
- 27 Lowtech
- 28 Verkiezingen
- 38 Publicaties
- 39 Media
- 41 Recept
- 42 Consument
- 42 Doe het zelf
- 44 Oproepen en agenda
- 45 Slobbe
- 46 Uitzoomen

Enthousiast of verontwaardigd? Onjuistheden tegengekomen of wil je ons gewoon iets vertellen? Schroom niet en schrijf ons. We houden ons het recht voor brieven te selecteren of in te korten. Reageren kan via e-mail: redactie@downtoearth-magazine.nl of per post: postbus 19199, 1000 GD Amsterdam.

Groen gas

In 2030 – zo blijkt uit een verkenning van deskundigen – zal wereldwijd waarschijnlijk niet méér duurzame biomassa beschikbaar zijn dan waarmee 10 tot 20 procent van de economie draaiende kan worden gehouden (Harry Perrée, *Groen gas heeft een vies luchtje*, Down to Earth juni 2012).

Gezien de context waarin het bericht werd gebracht, leek de duurzaamheid van deze hoeveelheid biomassa samen te hangen met de mate waarin de gezamenlijke producenten zich bij hun grondgebruik hadden laten leiden door de voorkeursvolgorde 1) voedsel voor de mens 2) veevoer 3) brandstof. Hier kun je op zichzelf een paar vragen bij stellen, zoals: waarom is geen plaats toegekend aan bepaalde non-food gewassen, en: wordt de volgorde niet mede bepaald door de koopkrachtige vraag (en wat is dáár voor duurzaam aan)? Maar ik doe liever een stap terug.

De kringlooplandbouw die gedurende veertig eeuwen – van duurzaam gesproken – in o.a. China standhield kende geen biomassa als overschot, maar alleen als wat in of op de bodem werd gelaten, of gebracht, om er weer in te worden opgenomen. En eromheen was vooral wildernis.

Nu is de situatie zo, dat als – met enige spoed – voldoende grondbezitters in staat worden gesteld hun bijdrage te leveren aan de terugkeer van de natuurlijke koolstofkringloop (die sinds het industriële tijdperk is verstoord), zo rond de volgende eeuwwisseling misschien weer van duurzaam grondgebruik kan worden gesproken. Misschien helpt het, als wij van nu af alleen datgene duurzaam noemen, waar we tot in lengte van dagen mee kunnen doorgaan zonder ons aller toekomst op het spel te zetten. Het wil wel eens verderfelijker voor de ambitie zijn, als te gauw of zelfs lukraak, tienen worden uitgedeeld!
Anke Korteweg, Groningen

Kolenbelasting

Sinds het bestaan van Milieudefensie klinkt de roep om de milieukosten in de prijs van producten door te berekenen. Dan zou je toch verwachten dat de vlag uitgaat als de partijen van het lenteakkoord een belasting op de meest vervuilende energieopwekking middels kolen invoeren. De negatieve reactie van Annemarie Opmeer in het hoofdredactioneel commentaar van de 'Down to Earth' van juni 2012 verbaast mij. Ten onrechte diskwalificeert zij de kolenbelasting en de bedrijven en milieurorganisatie die daarvoor pleiten.

Met de kolenbelasting krijgt de meest klimaat-vervuilende fossiele brandstof eindelijk een hogere prijs en wordt duurzame productie aantrekkelijker. De belasting is in feite het enige middel dat Nederland ter beschikking staat nu een redelijke prijs voor de uitstoot van broeikasgassen in Europees verband verder weg lijkt dan ooit.

Nederland heeft een overcapaciteit aan elektriciteitsproductie. Door de bizar lage CO₂ prijs binnen het Europese emissie handelssysteem ETS draaien de kolencentrales volop en blijkt zelfs de bouw van nieuwe aantrekkelijk. Veel schonere maar iets duurdere gascentrales staan ondertussen stil. Een belasting op kolen wijzigt dit plaatje ten gunste van schonere energie opwekking.

Het milieuverschil tussen gas en kolen is zeer groot en de 'fossiel is fossiel'-toon in het artikel onterecht. Waar de verbranding van kolen rond de 100 ton CO₂ per MJ elektriciteitsproductie veroorzaakt is dit voor gas ongeveer de helft. Dat is uiteindelijk nog steeds teveel. Voor Eneco is het veel schonere gas nu het minst vervuilende middel om de dalen in elektriciteitsproductie op zon- en windarme momenten op te vangen; maar duidelijk als transitie naar een duurzame toekomst zonder fossiel. Daarom investeert Eneco in de bouw van installaties die met wind, biomassa en zon energie produceren. Van Milieudefensie verwacht ik in plaats van de cynische sneer juist steun voor de duurzame koplopers in de sector en zeker voor het behoud van deze gedurfde, net geïntroduceerde kolenbelasting.

Alex Kaat, Medewerker Public Affairs Eneco, Bestuurslid Milieudefensie van 2005 tot 2011

Reactie redactie: Dank, een andere mening dan die de redactie erop na houdt is welkom. Wel deze noot: de meningen in redactionele commentaren in het tijdschrift komen voor rekening van de auteur, en zijn uitdrukkelijk niet de mening van Milieudefensie.

Onder Vuur

Milieudefensie versus ABP

'Milieudefensie hield een Earth Alarm-actie waarbij mensen brieven stuurden naar pensioenfonds ABP, om deze te bewegen hun geld niet te investeren in een twijfelachtig mijnbouwproject van de Koreaanse staalgigant POSCO in de Indiase deelstaat Orissa. Voor het project worden mensen

bedreigd en met geweld van hun land verdreven. ABP stuurde alle bezorgde brieven schrijvers een antwoord, waarin ze hun positie toelichten. We belden met Thijs Steger van ABP:

Het klinkt allemaal niet lekker. Mensen die van hun leefgebied verdreven worden, verontreiniging. Daar gaan jullie mee in zee? ABP verwacht van ondernemingen waarin het belegt dat zij handelen met respect voor de uitgangspunten van de VN Global Compact. Dat zijn richtlijnen op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en corruptie. Dat verwachten we ook van POSCO.

Waarom stappen jullie er niet gewoon uit? POSCO heeft ons in de gesprekken die we met het bedrijf hebben gehad onder meer toegezegd dat het niet betrokken is of zal raken bij mensenrechtenschendingen. Het bedrijf weet ook wel dat het ongelooflijk stom zou zijn om geweld tegen burgers te gebruiken. We hebben aangegeven bij POSCO dat we verwachten dat ook zij zich aan de Global Compact houden. We zullen er dan ook op blijven toezien dat ze dat doen.

Hebben jullie POSCO een ultimatum gesteld? We doen ons uiterste best om een goed beeld te krijgen van de situatie in Orissa. We horen allerlei aantijgingen, en we willen eerst duidelijk krijgen hoe het zit. POSCO houdt bij ons bijvoorbeeld vol dat zij niets met knokploegen te maken hebben.

Als die knokploegen zijn gestuurd door de lokale overheid of een aannemer die geen zin heeft in lastige burgers, denk je dat daar dan wat aan te doen is? Dat is moeilijk te zeggen. Ik ken daar de situatie niet goed genoeg voor. In elk geval is dergelijk gedrag niet in ons belang. Elk bedrijf is gebaat bij draagvlak op de plaatsen waar het actief is en dat geldt ook voor POSCO. Als we dergelijke toestanden kunnen voorkomen, dan doen we dat. Daar zijn onze pijlen nu op gericht. Nu hebben we een voet tussen de deur, en die willen we gebruiken."

Wat vinden jullie van de actie van Milieudefensie? In feite willen we hetzelfde. We voelen als pensioenfonds ook een verplichting om verantwoord te beleggen, en waar mogelijk naar een verbetering van de situatie toe te werken. Het is onze overtuiging dat we de meeste positieve verandering kunnen bewerkstelligen door ons als aandeelhouder actief op te stellen.

Tekst Dirk Janssen

Vind de Earth Alarm hier: www.milieudefensie.nl/earthalarm/134

Commentaar

Zomerse berichten

Terwijl jullie dit lezen, scheur ik met 170 km per uur over de A2 richting het zonnige zuiden om daar te genieten van een echte zomer. Onverantwoord? Als het harder kan mag het, zei minister Schultz onlangs triomfantelijk. En de ingenieurs van Royal Haskoning DHV hebben in opdracht van dagblad *Trouw* berekend dat pas bij snelheden boven de 170 km per uur de geluidsnormen worden overschreven. Niks aan de hand dus.

En het klimaat dan? Ook daarover hoeven we ons geen zorgen te maken, blijkt uit een recente studie van het Planbureau voor de Leefomgeving. Zeker, de klimaatverandering gaat onverminderd door. Zo steeg de gemiddelde temperatuur in Nederland de afgelopen eeuw met 1,7 graden Celsius. Het aantal zomerse dagen nam met bijna 20 toe en de jaarlijkse neerslag steeg met ongeveer 20 procent. Vooral de frequentie van hevige regenbuien nam sterk toe. Dat heb ik gemerkt en mede daarom zit ik nu in de auto richting zuiden.

Met een gerust gemoed. Want zo zegt het PBL, de ongunstige effecten van deze klimaatverandering zijn in Nederland beheersbaar. Voor de landbouw en de recreatiesector is deze klimaatverandering zelfs gunstig. Ongunstige effecten zijn er vooral door mogelijke wateroverlast. Maar daar weten wij Nederlanders wel raad mee! En de afname van biodiversiteit die het PBL verwacht? Ach, plofkoppen en slachtvarkens zijn ook dieren, en bollenvelden zijn best mooi, toch?

Nee, ons kan niets gebeuren. Even schrok ik van de berichten op mijn autoradio over stijgende voedselprijzen door extreme droogte in de VS en als sneeuw voor de zon verdwenen landijs op Groenland. Gelukkig had ik vlak voordat ik in de auto stapte nog een andere recente studie van het PBL gelezen over weergeerelateerde rampen. Daaruit bleek dat de gevolgen van extreem weer vooral bepaald worden door economische en demografische factoren en veel minder door klimaatverandering. En dus zitten wij goed. De schade aan de economie is weliswaar het grootst in rijke landen zoals Nederland, maar (dodelijke) slachtoffers vallen vooral in de opkomende economieën en arme landen.

Bovendien neemt de schade aan de economie als gevolg van weersveranderingen bij ons de komende jaren maar licht toe, terwijl hij in de armere landen wel 4 tot 6 maal zo groot kan worden. Aangezien ik er niks aan kan doen dat ik in een rijk land geboren ben, rij ik nu dus met gerust gemoed plankgas richting zuiden. Op de radio zingt ene Gerard Cox over een zomer waar geen einde aan leek te komen. Lijkt me heerlijk.

Freek Kallenberg, redacteur

“De Duurzaamheidsrevolutie is onafwendbaar”

Dat zegt Herman Verhagen, duurzaamheidsadviseur en sinds kort voorzitter van Milieudefensie. Tekst **Freek Kallenberg** Beeld **Wim Stevenhagen**

Herman Verhagen houdt zich al 35 jaar bezig met duurzame ontwikkeling. Hij zegt: “Slecht nieuws versloeg haast altijd het goede nieuws, maar de laatste jaren treedt een kentering op.” We staan aan de vooravond van een *Duurzaamheidsrevolutie*, zo beweert hij in zijn boek met deze titel.

Is er sprake van een echte revolutie?

“Deze revolutie is van hetzelfde kaliber als de Industriële Revolutie en betreft een verandering van tijdperken. In het industriële tijdperk waren vernietigen, verbranden, verontreinigen en omhakken de standaard, en duurzaamheid en milieu een uitzondering. Dat is waar we vandaan komen. In de toekomst zal duurzaamheid geleidelijk uitgroeien tot ‘het nieuwe normaal’. De cruciale vraag is echter niet of maar hoe deze kanteling plaatsvindt. Optie één is vrijwillig kiezen voor duurzaamheid nu het nog kan. Optie twee is wachten. In dat scenario worden we door klimaatrampen, milieuvluchtelingen en tekorten tot duurzaamheid gedwongen. Hoe langer we wachten, hoe meer de mogelijkheden af- en de moeilijkheden toenemen.”

Volgens jou is deze ontwikkeling in essentie een ‘mentale bevrijdingsbeweging’, maar een revolutie is toch vooral een verschuiving in machtsverhoudingen, een keiharde politieke strijd?

“Was de Industriële Revolutie een politieke strijd? Nee, het was een clash tussen de oude

en nieuwe orde. Dat zie je nu weer gebeuren. We zijn met vallen en opstaan bezig om de dingen die we altijd normaal vonden of voor lief namen – armoede, milieuvernietiging, het subsidiëren van fossiele energie – af te leren. Duurzaamheid was altijd een onderstroom, maar dringt nu geleidelijk de hoofdstroom binnen. Als je dit proces in termen van verschuivende machtsverhoudingen wilt duiden, dan zeg ik: het zijn niet langer louter NGO’s die duurzaamheid bepleiten en bedrijven die het tegenhouden. Er ontstaat een nieuwe polariteit, namelijk tussen voorlopers en achterblijvers. De scheidslijn daartussen loopt dwars door bedrijven, overheden en zelfs deels door NGO’s heen.”

Wat is er mis met het landelijk beleid?

“De nationale overheid wil nieuwe uitdagingen met oude recepten behandelen. Zij erkent te weinig dat er sprake is van een systeemcrisis die vraagt om een systeemoplossing. Het huidige milieubeleid is teveel gericht op symptomen bestrijden en onduurzaamheid repareren. Dat is wat achterblijvers doen. Voorlopers creëren duurzaamheid. Dat is heel wat anders. Het beleid leidt tot ad-hoc oplossingen met beperkte reikwijdte en afwenteling naar mensen elders in de wereld of naar toekomstige generaties. Onder de oppervlakte hopen zich steeds meer spanningen op en ontstaan telkens weer nieuwe breuken.”

Is de milieubeweging hier mede debet aan?

“De milieubeweging heeft sinds de zeventi-

ger jaren milieuvraagstukken geagendeerd, beleid aangejaagd en successen behaald. Maar anno 2012 zijn het speelveld, de spelregels en de verhoudingen tussen de spelers veranderd. Om invloed te behouden, zal de milieubeweging zich daarom deels opnieuw moeten uitvinden. Je kunt je bijvoorbeeld afvragen of het strategisch verstandig is om alleen de achterste achterblijvers te bestrijden. Dan verlies je de aansluiting bij knooppunten van vernieuwing, bij organisaties en netwerken die vooroplopen in het creëren van de nieuwe orde.”

Met bedrijven dus, volgens jou de belangrijkste motoren van de Duurzaamheidsrevolutie.

“Ik zeg niet dat bedrijven de motor zijn. Shell is een achterblijver. Hun core-business is milieuvernietiging. Een campagne tegen zo’n bedrijf is daarom van groot belang en vereist lange adem. Dat moet je blijven doen. Maar andere bedrijven zijn voorloper. Bij Unilever, Interface, Greenchoice, Desso en anderen is duurzaamheid (een belangrijk onderdeel van) de core-business. Zij kunnen door hun schaal en innovatiekracht zorgen voor een versnelling van duurzaamheid.”

Hoe kunnen milieu-organisaties de voorloperbedrijven ondersteunen?

“Door de dialoog aan te gaan. Bedrijven hebben andere stakeholders nodig om duurzaamheid te realiseren. Ze kunnen hun voordeel doen met de netwerken, kennis en manier van kijken van milieuorganisaties. Omgekeerd kunnen NGO’s ook leren van en baat hebben bij bedrijven. Milieudefensie vindt de elektrische auto of de led-lamp niet uit en zet geen duurzame producten in de markt. Dat doen bedrijven.”

Welke gevolgen heeft de Duurzaamheidsrevolutie voor Milieudefensie?

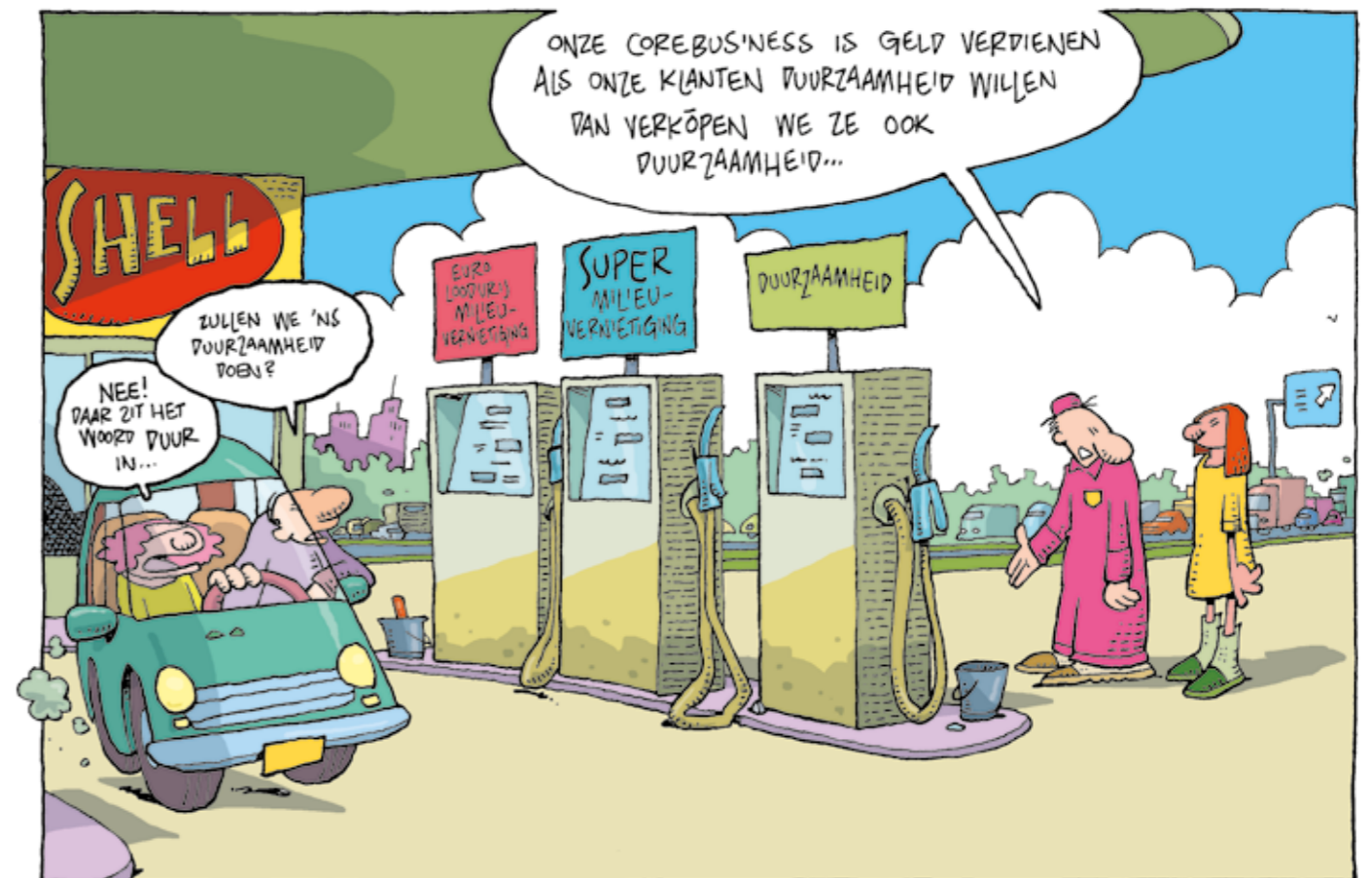
“Ten eerste: Milieudefensie is traditioneel sterk verticaal georganiseerd met lokale groepen, een landelijk bureau en het internationale netwerk FOEI. Naar mijn mening kan de *single issue* milieu-organisatie de *multiple issue* samenleving echter niet meer aan. Daarom ontkomt Milieudefensie er niet aan om uit de milieukoker te kruipen en horizontale verbindingen aan te gaan met organisaties en netwerken op gebieden als volksgezondheid, ontwikkelingssamenwerking of voedsel. Ten tweede vraagt het model van een vereniging (zoals Milieudefensie) om aanpassing aan de tijdgeest. Vroeger waren mensen hun leven lang lid van vakbond, omroepvereniging en natuur- of milieuorganisatie. Dat

was dan hun stamverband. Tegenwoordig organiseren mensen zich veel meer in netwerken en vaak op tijdelijke basis. Ze zijn beweeglijker, verbinden zich aan campagnes die aanspreken en doen dan de ene keer mee met Milieudefensie en de andere keer met Warchild. De vraag is: hoe vind je aansluiting bij die ontwikkeling en wat betekent dat voor het organisatiemodel van een vereniging? Ten derde moeten milieuorganisaties niet alleen Het Kwaad uitvergroten. In een onzekere wereld is het belangrijk om mensen een mentaal kompas te bieden en iets in handen te geven om naar te verlangen, zodat ze zeggen: ‘dát is wat we willen.’ Duurzame ontwikkeling is het perspectief van Het

Goede Leven! Ik vind dat Milieudefensie dat perspectief tot leven moet brengen.” □

Discussieer mee op www.downtoearth-magazine.nl

Down to Earth geeft drie exemplaren weg van *De Duurzaamheidsrevolutie, hoe mensen en organisaties de wereld veranderen*, door Herman Verhagen, uitgegeven bij Jan van Arkel. Stuur een e-mail met als onderwerp ‘duurzaamheidsrevolutie’ naar redactie@downtoearth-magazine.nl of een kaartje naar postbus 19199, 1000 GD, Amsterdam.

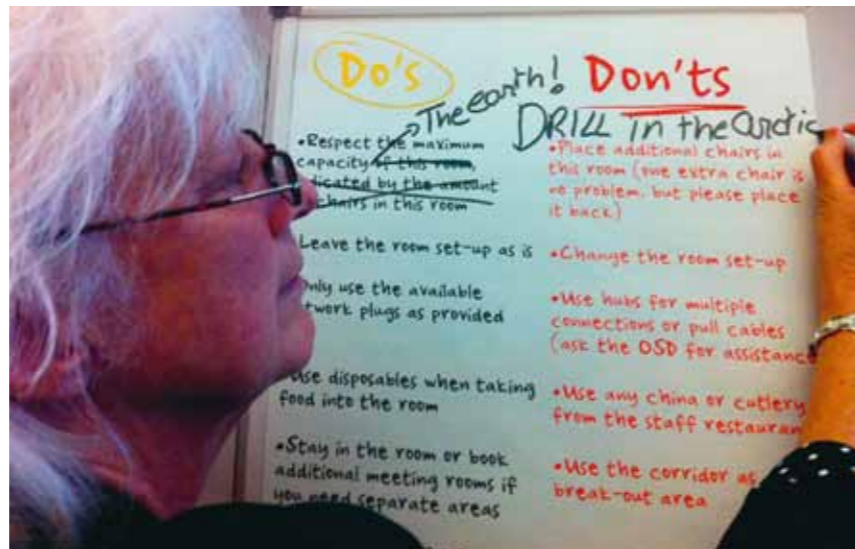

De *single issue* milieuorganisatie kan de *multiple issue* samenleving niet meer aan

‘Stop Shell, bescherm de Noordpool’

De geplande proefboringen van Shell ten noorden van Alaska leiden tot veel protesten. Op 13 juli nam Greenpeace-directeur Sylvia Borren haar intrek in de kamer van voormalig Shell-topman Peter Voser om van daaruit te werken aan een schone koers voor de oliemaatschappij. Zeventig actievoerders van Greenpeace blokkeerden ondertussen de toegang tot het hoofdkantoor in Den Haag. Volgens Greenpeace en andere milieuorganisaties zijn de de boorplannen riskant en onzinnig.

Foto: Greenpeace

Milieuoorganisaties boeken succes in Europa

Het Europees gerecht in Luxemburg heeft in de zaken van Milieudefensie (luchtkwaliteit) en Natuur & Milieu (bestrijdingsmiddelen) de weg vrij gemaakt voor milieuoorganisaties om EU-besluiten te kunnen aanvechten op Europees niveau. De Europese Commissie heeft het Verdrag van Arhus, dat het recht van burgers en milieuoorganisaties regelt om bij de rechter aan te kloppen, niet goed toegepast. Wat betreft luchtkwaliteit betekent het dat de Europese Commissie moet

ingaan op de klacht van Milieudefensie dat Nederland ten onrechte uitstel heeft gekregen om aan de luchtkwaliteitsnormen te voldoen en dat hiervoor een goed plan moet liggen. Ook klachten over te veel bestrijdingsmiddelen in ons voedsel moeten voortaan serieus worden bekeken en beantwoord door de Commissie, die dat tot nog toe weigerde. Met deze uitspraken is volgens de milieuoorganisaties een bres geslagen in het fort van het Europese recht dat

maatschappelijke organisaties buiten de deur hield. De Europese rechter heeft nu geoordeeld dat milieuoorganisaties wel degelijk procedures mogen voeren op Europees niveau. Dat is belangrijk omdat steeds meer wet- en regelgeving uit Brussel komt. De Europese Commissie is overigens in hoger beroep gegaan tegen de uitspraak. Hierdoor kan het weer twee tot drie jaar duren voordat maatschappelijke organisaties daardwerkelijk bezwaar aan kunnen tekenen.

‘Verbod op landbouwgif nodig’

In het westen van Nederland is het oppervlaktewater zo verontreinigd, dat een tijdelijk verbod op het spuiten van bestrijdingsmiddelen nodig is. Dat stellen onderzoekers van de Universiteit van Leiden. Het gaat om de regio's Delfland, Rijnland en Bommelerwaard, waar de intensieve bollen- en bloemeteelt grote hoeveelheden chemicaliën gebruikt. Dat gif komt uiteindelijk in de onliggende sloten terecht. De kwaliteit van sloten en vaarten in agrarisch gebied is rond 2001 sterk verbeterd toen buffers langs de waterkant werden ingesteld waar boeren niet mochten spuiten. Die maatregel

had volgens de onderzoekers een 'enorme impact': het oppervlaktewater werd maar liefst 70 procent schoner. De laatste tien jaar is de waterkwaliteit echter niet verder verbeterd, terwijl dat wel mogelijk is door juist de slechte plekken op de kaart aan te pakken. De probleemregio's met vaak zeer intensieve (kas-)teelt van bollen en bloemen, vormen slechts één procent van het totale landbouwareaal. Maar maatregelen in juist dit beperkte gebied, kunnen een milieuwinst van maar liefst 45 procent opleveren. Daarom pleiten de onderzoekers hier voor een spuitverbod.

+++ **Openbaar Ministerie** gaat chemiebedrijf Dow in Terneuzen vervolgen vanwege talloze milieu-overtredingen +++ **Greenpeace** blokkeerde dagenlang de supertrawler Margiris in de haven van IJmuiden +++ **Dieseluitlaatgassen** veroorzaken kanker aldus het agentschap voor kankeronderzoek (IARC) van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) +++

ABP belegt miljoenen in fout mijnbouwbedrijf

Milieudefensie roept pensioenfonds ABP op om te stoppen met het investeren van pensioengelden in de Zuid Koreaanse staalgigant POSCO. Ondanks hevige verzet van de lokale bevolking wil POSCO in de Indiase deelstaat Orissa een ijzermijn, een haven en een staalfabriek aanleggen. Als de plannen

van POSCO doorgaan zullen vijftigduizend boeren en vissers worden verdreven uit hun leefgebied. ABP, dat 64 miljoen miljoen euro in POSCO belegt, weigert vooralsnog te stoppen met deze dubieuze beleggingen.

Subsidie voor 'gigastal'

De geplande omstreden megastal in Grubbenvorst – voor 1.1 miljoen plofkoppen en 35 duizend varkens – wordt achter de schermen van alle kanten door de overheid gesubsidieerd. Dit blijkt uit onderzoek van Wakker Dier. Voor de bouw van de 'gigastal' is 2,1 miljoen euro aan subsidies van het Rijk en de provincie toegezegd. Daarnaast komt het bedrijf in aanmerking voor financiële voordeeltjes tot een bedrag van 11 miljoen euro. Er worden subsi-

dies verstrekt voor onder meer PR en communicatie rond de bouw van de megastal, adviesdiensten, het oplossen van juridische knelpunten en marketingkosten. De bevindingen zijn volgens Wakker Dier opmerkelijk, omdat staatssecretaris Bleker veebedrijven met meer dan een miljoen kippen eerder nog een 'exces' noemde. Er is wetgeving in de maak om megastallen met meer dan 240 duizend plofkoppen of 10 duizend vleesvarkens te verbieden.

Volgens Milieudefensie is ook deze omvang nog veel te groot. Tot haar teleurstelling was er in de Tweede Kamer geen meerderheid voor de motie van GroenLinks en PvdA om de norm voor het maximum aantal dieren per stal lager te stellen dan staatssecretaris Bleker voorstelde. "Het woord is nu op 12 september aan de kiezer die in meerderheid tegen megastallen is", aldus Klaas Breunissen, campagneleider voedsel van Milieudefensie.

Bijlo spreekt...

... minister Schultz van Haegen-Maas Geesteranus

"Schultz van Haegen-Maas Geesteranus..."

"Met wie?"

"Schultz van Haegen-Maas Geesteranus..."

"Hallo, Vincent Bijlo, u zal wel blij zijn dat u binnenkort voor een vast bedrag onbeperkt kunt bellen, of niet?"

"Hoezo?"

"Eer dat u uw naam hebt uitgesproken bent u al 4 euro armer."

"Ik zal voortaan Mel zeggen, goed?"

"Goed Mel, met Vin. Je zit in de auto?"

"Ja, op de A2, het is echt alsof ik in de trekschuit zit zeg, de pots-koets ging harder, echt waar, wat een geslak."

"Nee, dat lijkt zo, dat is psychisch. Je rijdt nog altijd 100, als je 130 mag scheelt dat je maar 3 minuten."

"Nou, dat is toch anderhalf keer doden herdenken. Je kan er een kind in verwekken, in 3 minuten, met een beetje mazzel een tweeling. De beste liedjes duren 3 minuten. Jullie, milieufreaks, doen altijd alsof 3 minuten helemaal niks is. Maar goed, het gaat ons inderdaad ook om het gevoel. De VVD is van vrijheid, dat moeten wij belijden. En hoe belijd je dat?"

"Door aan de luchtkwaliteit te denken zodat iedereen, mens dier en plant, vrij kan ademen."

"Nee gek, door het gaspedaal dieper in te trappen natuurlijk. We hebben kiezers nodig Vin."

"Ja Mel."

"Die moet je paaieren en dat doe je met snelheid. Bovendien, zo slecht is het niet en die mensen die langs die weg wonen willen ook harder rijden."

"Hoe weet je dat?"

"Dat weet ik omdat ze op ons gaan stemmen, iedereen gaat op ons stemmen. Het is grote onzin te denken dat de VVD niet voor het milieu is, alleen betekent het woordje milieu bij ons iets anders. Het milieu waar ik uit kom is uitstekend."

"Maar jij ademt ook vieze lucht in."

"Ach welnee, ik woon niet langs die weg. Hup, 130, doorrijden en niet vooruitschuiven, en dat is gewoon zo. Doorpakken, nu, dit land zal ons dankbaar zijn. Scheuren zonder bekeuren, daaag!"

Vincent Bijlo

Illustratie: Renée Gubbels

WERELD

Wekelijks een milieuactivist vermoord

Meer dan zeventienhonderd milieuactivisten werden de afgelopen tien jaar om het leven gebracht. Ruim honderd daarvan vonden de dood in 2011. Tot die schrijnende conclusie komen onderzoekers van *Global Witness*. De organisatie waarschuwt dat het werkelijke aantal slachtoffers waarschijnlijk veel hoger is, omdat er nergens systematisch informatie wordt verzameld over moorden op milieuactivisten. De slachtoffers protesteerden tegen mijnbouwoperaties, houtkap, intensieve landbouw, plantages, stuwdammen voor waterkrachtcentrales, stedelijke ontwikkelingen en stroperij. In Brazilië, Peru, Colombia en de Filipijnen vielen de meeste doden onder de milieuverdedigers. In de genoemde landen, maar ook in Cambodja, de Democratische Republiek Congo en Indonesië lijkten particuliere beveiligingsbedrijven betrokken bij de moorden. Door een cultuur van straffeloosheid in deze landen zijn

er maar weinig verdachten voor de rechter gebracht. *Global Witness* signaleert dat steeds meer gemeenschappen blootstaan aan extreme intimidatie, geweld, gedwongen uitzettingen en moorden. Achter gesloten deuren worden deals gemaakt tussen overheidsvertegenwoordigers, elites en bedrijven, terwijl de gemeenschappen die op het betreffende land leven en het vaak in bezit hebben, niks wordt gevraagd. De internationale milieu- en mensenrechtenorganisatie dringt erop aan dat betrokken groepen altijd in vrijheid en vooraf moeten hebben ingestemd met projecten in hun gebied. Ook moet er op worden toegezien dat beveiligingsbedrijven zich houden aan internationale regels over het gebruik van geweld, en dat ze voor de rechter worden gebracht als ze mensenrechten schenden. (Bron: *Global Witness*)

LATIJS AMERIKA

Scheepsroutes Panamakanaal aangepast voor walvissen

Bij de Las Perlas archipel, nabij de zuidkant van het Panamakanaal, worden bultruggen verstoord en soms gedood door de drukke scheepvaart. Daarom heeft Panama een plan gemaakt om de scheepvaartroutes van en naar het kanaal een stuk smaller te maken, zodat de walvissen

er minder last van zullen hebben. De data waarop de plannen zijn gebaseerd werden verzameld door scheepsbewegingen te vergelijken met die van elf walvissen die een satellietzender bij zich dragen. (Bron: BBC)

VERENIGD KONINKRIJK

Extreem weer voor het eerst aan klimaatverandering gelinkt

De extreem warme novembermaand van vorig jaar in Groot-Brittannië was waarschijnlijk te wijten aan door de mens veroorzaakte klimaatverandering. Dat wil zeggen, dat is zestig keer waarschijnlijker dan dat die warme novembermaand gewoon het gevolg was van natuurlijke weersomkeringen. Wetenschappers hebben voor het eerst een aantal recente extreme weersomstandigheden aan door de mens veroorzaakte klimaatveran-

dering kunnen toeschrijven. Er blijven nog steeds weersomstandigheden over die aan natuurlijke schommelingen of andere oorzaken zijn te wijten, zoals de overstromingen in Thailand vorige winter en de extreme koude in Groot-Brittannië en Ierland in de winter daarvoor. We krijgen een steeds duidelijker beeld van de invloed van de mens op het weer concludeert het Engelse KNMI, de *Met Office*. (Bron: *Guardian*)

+++ **Peru:** protesten tegen goudmijn van Newmont in Cajamarca escaleren, aantal doden neemt toe +++ **Apple** wil na protesten toch wel weer **groen keurmerk** van EPEAT krijgen, maar niet voor de nieuwste MacBook modellen, want die kunnen niet gedemonteerd en dus ook niet gerecycled +++ **eBay** wordt de eerste technologie-reus die een datacenter op duurzame energie laat draaien, en moest daarvoor eerst de wet in

Foto: iStockphoto

Opwarming Himalaya extra bedreiging sneeuwluipaard
Het ernstig bedreigde sneeuwluipaard dreigt door opwarming van de Himalaya extra in problemen te komen. Uit nieuw onderzoek van het Wereld Natuur Fonds (WNF) blijkt dat het magnifieke dier 30 procent van zijn leefgebied kan verliezen. Door klimaatverandering verschuift de boomgrens naar boven, terwijl het sneeuwluipaard afhankelijk is van zijn jachtterrein in het lege hooggebergte. Naar schatting komen nog slechts vierduizend tot 6.500 dieren voor in noordelijk en centraal Azië waaronder de Himalaya.

LONDEN

(On)verantwoorde bedrijven op Olympische Spelen

Deze zomer worden tijdens de Olympische Spelen en de Paralympics 10 miljoen fairtrade bananen gegeten, 7,5 miljoen kopjes eerlijke thee geserveerd en 14 miljoen koppen zuivere koffie gedronken. Het organiserend comité van de Spelen verzocht alle cateraars om zoveel mogelijk duurzame producten in te kopen. Tegelijkertijd werd voorafgaand aan de Spelen in Londen met animatievideo's, guerrilla-theater, en een *die-in* geprotesteerd tegen de sponsorcontracten van bedrijven als Dow Chemical, BP en Rio Tinto, die verantwoordelijk worden gehouden voor milieu- en mensenrechtenschandalen. Rio Tinto zorgt in Londen voor het eremetaal. Het bedrijf is overal ter wereld betrokken bij milieu- en mensenrechtencontroverses. Het

metaal voor de medailles komt uit een van de grootste dagbouwminnen ter wereld, direct naast Salt Lake City (Utah). Deze mijn zorgt volgens artsen en de *Utah Moms for Clean Air* jaarlijks voor honderden doden. Ook BMW krijgt kritiek. Het bedrijf levert vierduizend auto's voor officials van de Spelen en versloeg Nissan, die elektrische auto's had willen leveren. BMW pronkt ermee dat ze in Londen haar zuinigste modellen laat rijden. Tegelijkertijd verzette het bedrijf zich in Brussel hevig tegen de verlaging van de maximaal toegestane uitstoot per autokilometer. Deze is door de Europese Commissie vastgesteld op 95 gram in 2020. (Bronnen: *Business Green*, *Guardian*, *Fairtrade Organisation*, *Greenwashgold.org*, *Reuters*)

KAMEROEN

Amerikaanse oliepalmreus niet welkom

Herakles Farms, een Amerikaans bedrijf, wil in Kameroen een mega-palmolieplantage van 70 duizend hectare aanleggen in een nu nog bebost gebied tussen vier beschermde gebieden in. Het dochterbedrijf van Sithe Global betaalt straks volgens Greenpeace maar één dollar pacht per hectare, en is voor 99 jaar vrijgesteld van

import- en exportbelastingen. Ook is het onzeker of de Kameroense arbeidswetgeving wel van toepassing is op de plantage. De lokale bevolking heeft er geen trek in. Wij zeggen nee tegen Herakles Farms, stond er op hun spandoek toen ze bezoek kregen van een regionale gouverneur. (Bron: *Greenpeace*)

Utah veranderen +++ **Roemenië:** Europese landbouwsubsidies gaan naar slechts één procent van de bedrijven, kleine boeren dreigen het af te leggen tegen Monsanto en DuPont +++ **Zuid-Korea** wil walvisvangst 'voor wetenschappelijke doeleinden' mogelijk hervatten, protest van andere landen tijdens IWC-top +++ (Bronnen: *Guardian*, *Informationweek.com*, *Harvard Business Review*, *De Morgen*, *Korea Times*, *WWF*)

Niet minder, maar méér Europa. Dat is volgens GroenLinks Europarlementariër Bas Eickhout de enige uitweg uit de huidige economische en politieke crisis. Een pleidooi tegen het euroscepticisme. Tekst Freek Kallenberg Beeld Xander Remkes

“Democratie is de grote verliezer”

From words to action luidt de titel van het actieplan dat Europa uit de huidige crisis moet leiden. “Europese Groenen doen wat EU-leiders nalieten”, staat er stoer boven het persbericht, namelijk, de structurele oorzaken van de crisis aanpakken. In het door groene Europarlementariërs uit de Benelux-landen opgestelde actieplan staan 39 concrete maatregelen die binnen een jaar kunnen worden goedgekeurd en geïmplementeerd. Maar dan moet er wel worden gekozen voor een sterker Europa, voor een fiscale en politieke unie naast de monetaire unie. Een geluid dat, zeker in ons land, momenteel niet populair is.

“Toch ontkomen we daar niet aan als we de euro willen behouden”, zegt GroenLinks Europarlementariër Bas Eickhout door de telefoon vanuit Brussel. De houding van bijvoorbeeld premier Rutte, die suggereert dat de eurocrisis kan worden opgelost door alleen in de zuidelijke eurolanden streng te bezuinigen en hervormen, noemt hij “volksverlakkerij”. “Suggereren dat je de euro kunt

behouden zonder op Europees niveau de begrotingen en belastingen op elkaar af te stemmen, zonder een investeringsprogramma, dat is praten met dubbele tong. Daarmee zaai je alleen maar meer eurosceptis”, aldus Eickhout.

Deze toenemende Nederlandse eurosceptis wordt volgens Eickhout door zijn Europese collega's met verbazing, maar ook zorgen, bekeken. “Nederland is een van de founding fathers van de Europese Gemeenschap en van oudsher, als kleinste van de grote landen en grootse van de kleine landen, een bruggenbouwer in Europa. Die rol van bruggenbouwer en voorloper heeft Nederland opgegeven. Dat wordt niet begrepen.”

Zelf is hij van jongs af aan geïntrigeerd door het Europese project. “De Europese eenwording is een proces waarin landen op een vrijwillige manier samenwerken en soevereiniteit delen, dat vind ik fascinerend. Europa is het enige continent dat tijdens internationale bijeenkomsten het multilateralisme verdedigt. Het is groot voorstander van internationale afspraken over klimaat, duurzaamheid, mensenrechten, et cetera.

Natuurlijk is er inhoudelijk genoeg kritiek mogelijk, maar vergeleken met andere continenten doen we het stukken beter.”

Maar het Europese project is, zeker de laatste twintig jaar, toch vooral een neoliberal project om de Europese landen, maar ook de rest van de wereld te onderwerpen aan de tucht van de vrije markt. Kan een GroenLinks-politicus daar nog steeds enthousiast over zijn?

“Uiteraard is Europa onderdeel van de westerse wereld waarin economische groei de centrale drijfveer is. De Europese Unie is begonnen als gemeenschap van Kolen en Staal, met als doel Europa er na de Tweede Wereldoorlog economisch weer boven op te helpen. Destijds ook goed te begrijpen. Nu hebben we moeite om een nieuw model te ontwikkelen dat gebaseerd is op een ander soort economie. Maar die discussie wordt

“Suggereren dat de eurocrisis kan worden opgelost door alleen in de zuidelijke eurolanden streng te bezuinigen en hervormen is volksverlakkerij”

hier in ieder geval gevoerd. In de VS is die volledig afwezig en ook veel zuidelijke landen willen vooral het westerse kapitalistische groeimodel kopiëren.”

Tijdens de recente duurzaamheidsstop Rio+20 pleitte Europa voor een groene economie. Maar tijdens de grote demonstratie van landlozen, vakbeweging en talloze ngo's luidde de belangrijkste leus: 'weg met de groene economie!'

“Dat is begrijpelijk. Het begrip groene economie wordt net als duurzaamheid enorm misbruikt. Er zijn veel kapers op de kust die, nadat ze de fossiele brandstoffen hebben uitgeput, nu overgaan tot het vermarkten en

uitputten van natuurlijke grondstoffen zoals bossen, zeeën en landbouwgronden. Hier voor moet je enorm uitkijken. Daarbij komt dat in Rio de zuidelijke landen Europa terecht verweten te pleiten voor groene groei, maar zelf nauwelijks het goede voorbeeld te geven. Mijn conclusie is daarom: Europa moet eerst zelf maar eens aan de slag. In ons actieplan pleiten we daarom voor groene investeringen om de huidige crisis te keren.”

Dit pleidooi voor investeringen is ook een pleidooi voor economische groei. Moesten we daar niet juist van af?

“Het is natuurlijk wel van belang waarin je

investeert. Het is fijn dat de Franse president Hollande een ander geluid laat horen in het debat dat wordt gedomineerd door begrotingsfetsisisme en pleit voor investeringen. Maar hij wil vooral investeren in klassieke infrastructuur als snelwegen. Sorry, maar we hebben ook nog andere problemen, zoals de klimaatcrisis, de grondstoffencrisis... Dus als we gaan investeren, dan wel in een omslag naar een andere groene economie.”

In Europa wordt momenteel druk gedebatteerd over de vergroening van het landbouwbeleid. Volgens jou is vergroening echter niet genoeg. Wat zou er nog meer moeten veranderen?

Geboren 8 oktober 1976, Groesbeek

Opleiding Scheikunde en milieuwetenschappen (Radboud Universiteit, Nijmegen)

Werk Klimaatwetenschapper bij het Planbureau voor de Leefomgeving. In die functie schreef hij mee aan het vierde assessmentrapport van het IPCC (VN-klimaatpanel). Sinds 2005 GroenLinks-afgevaardigde bij de Europese Groene Partij. Sinds 2009 Europarlementariër voor GroenLinks. Hij houdt zich bezig met de dossiers klimaat, Europees financieel toezicht, dierenwelzijn, voedsel en landbouw en met de Europese begroting. Binnen GroenLinks schreef Eickhout mee aan diverse verkiezingsprogramma's en was betrokken bij de campagne voor het referendum over de Europese grondwet.

Woont in Brussel en Utrecht

Web www.baseickhout.eu

→ “Europa heeft een grootschalig hoogtechnologisch landbouwsysteem. Nu wordt vooral gediscussieerd over de vraag hoeveel procent van de landbouwsubsidies moet worden aangewend om deze te vergroenen. We komen nu op 30 procent, dat betekent dat 70 procent nog steeds gaat naar niet groene, niet duurzame vormen van landbouw. Ook is het de vraag wat we onder vergroening moeten verstaan. Dat landbouwgrond plaats maakt voor ecologische structuren is prima. Maar de landbouworganisatie LTO wil bijvoorbeeld ook luchtwassers op stallen meertellen als vergroening.

Het probleem is dat we nu een door en door getechnologiseerd voedselsysteem nog verder gaan optimaliseren, maar dan op een groenere manier. Je kunt je een heel groen en milieuvriendelijk model voorstellen met varkensflats op de Maasvlakte, maar is dat de landbouw die we willen? De fundamentele discussie zou in onze ogen moeten gaan over de vraag: hoe willen we dat ons eten wordt gemaakt en waar komt het vandaan? Daarom zijn we het initiatief ‘Baas op eigen bord’ gestart, een discussie over de toekomst van ons voedselsysteem. Hierin willen we het hebben over kleinschaligheid, regionalisering, de verbinding tussen stad en platteland en over eerlijke handelsstromen met zuidelijke landen.”

Heeft zo'n discussie kans van slagen?

“Ik denk van wel. De ideologie om steeds meer aan de markt over te laten is op haar retour. Alleen de liberalen bepleiten dat nog. Bij christen- en sociaaldemocraten wordt al gedraaid, al is de ouderwetse landbouwlobby nog steeds dominant. Maar er komen steeds meer boeren die niet meer in de molen van steeds groter en meer willen meedraaien. Zij weten steeds beter hun weg te vinden naar Brussel. Met hen moeten we samenwerken. Momenteel wordt het landbouwbeleid voor

de komende zeven jaar vastgesteld. Als we nu een vergroeningsslag kunnen maken binnen het huidige model, kunnen we dat gebruiken om de komende zeven jaar die fundamentele draai wel te maken zodat we vanaf 2020 een werkelijk ander landbouwbeleid hebben. Europa verandert traag, vaak zou je dat liever sneller zien.”

In jullie actieplan ter beteugeling van de crisis, roepen jullie op tot een sterkere Europese Unie. Een echte bankenunie, een begrotingspact dat Europa de mogelijkheid geeft nationale regeringen op de vingers te tikken en zelfs te straffen. Gaat dit niet ten koste van de democratie? Nationale parlementen die worden geconfronteerd met 'dictaten' vanuit Brussel?

“Integendeel. Juist in het huidige debat is de democratie de grote verliezer. De angst om de financiële en economische problemen Europees aan te pakken leidt tot schimmige compromissen.

Neem het veelbesproken Europees Stabi- teitsmechanisme (ESM). Dat is niet geregeld in een EU-verdrag, maar in een verdrag tussen de zeventien eurolanden. Omdat het geen EU-verdrag is staat het Europees Parlement volledig buiten spel. Tegelijkertijd heeft men, omdat het een noodfonds is dat zo nodig snel moet kunnen worden ingezet, gekozen voor een stemverhouding van 85 procent. Een klein land als Nederland heeft

hierdoor geen vetorecht meer. Kortom, de keus om het niet op het niveau van de Europese Unie te regelen, leidt tot het recht van de sterkste. Het zet het Europees Parlement én de nationale parlementen van de kleinere landen buiten spel. Daarom zeggen wij, als je kiest voor de euro, voor een interne markt, moet je ook de belastingen en nationale begrotingen op elkaar afstemmen.”

Dat kan er dus ook toe leiden dat landen zoals Griekenland, Italië, Spanje, maar ook Nederland, een bezuinigingsbeleid moeten voeren dat ten koste gaat van mens en milieu.

“Daarom pleiten we eveneens voor een Europees gecoördineerd belastingbeleid. Dat is er nu niet, met als gevolg dat landen elkaar hierop kapot concurreren. De afgelopen 10 jaar is de gemiddelde vennootschapsbelasting in de Europese Unie gedaald van 35 naar 25 procent. Leuk voor bedrijven, maar overheden krijgen hierdoor minder inkomsten. Ondertussen zijn ze door de euro gedwongen een stringent begrotingsbeleid te voeren. Wat is het gevolg? Overheden snijden in de grootste kostenpost: de sociale uitgaven. Dus, wel de euro, maar geen Europese begroting- en belastingpolitiek, zoals de SP voorstelt, is geen oplossing. Dat is je kop in het zand steken. Dat is winst voor bedrijven, verlies voor mensen. Daarom kiezen wij voor meer Europese integratie.”

“De crux is dus om op elk dossier het bedrijfsleven uit elkaar te spelen”

Een andere optie is uit de euro stappen. Is het voor Griekenland niet beter dat ze de drachme weer terug krijgen?

“Griekenland is een verhaal apart. Als je me nu vraagt of Griekenland bij de euro had moeten, dan zeg ik nee. Maar ze nu uit de euro gooien is lastig, dat is onontgonnen terrein. De kracht van de euro is haar stabiliteit. Als er nu een land afhaakt, wordt de euro een keuzemogelijkheid waar je in en uit kunt stappen. We weten niet wat er dan gebeurt. Het hoeft geen ramp te worden. Maar, ik maak de politieke keuze om die gok niet te wagen. De consequentie is wel dat je in Griekenland moet investeren.”

Dat lijkt taboe, alle nadruk ligt op bezuinigen.

“Ja, terwijl men weet dat dat niet kan. De

Griekse economie is kapotbezuinigd, die kan niets meer hebben. Europa moet daarom nu eerst proberen de kapitaalvlucht te stoppen. De groei van Griekse investeringen in Duitsland is momenteel het grootst! De rijke toplaag brengt haar geld naar het noorden van Europa en de rest van de Grieken blijft berooid achter. Tegen die kapitaalvlucht van zuid naar noord kun je niet op bezuinigen.

Hetzelfde geldt voor Spanje. Sinds de vastgoedbubbel daar is geklapt, trekken alle noordelijke banken hun geld terug. Dat is zoveel privaat geld, dat kun je met bezuinigen en noodfondsen niet aanvullen. Om deze kapitaalvlucht van zuid naar noord tegen te houden zullen we de schulden via euro-obligaties gezamenlijk moeten maken, dat is onvermijdelijk.

Maar het is niet genoeg, want de afgelopen tien jaar is ook de arbeidsproductiviteit enorm uit het lood gelopen. Vooral Duitsland, maar ook Nederland, hebben de afgelopen tien jaar hun lonen gematigd, in het zuiden zijn deze juist gestegen. Als je geen beleid maakt dat de arbeidsproductiviteit weer naar elkaar toe trekt hebben euro-obligaties ook geen zin. Daarom is een totaalpakket nodig. Dat betekent in Zuid-Europa hervormingen, maar ook investeren. En Noord-Europa moet eveneens aan de bak, ook wij moeten investeren. Maar wel in een groene economie.”

Het bedrijfsleven slaagt er echter vaak in om met hun effectieve lobby groene maatregelen uit Europa tegen te houden. Zijn milieuorganisaties in Brussel wel voldoende zichtbaar?

“Bedrijven kunnen zich meer veroorloven, zij zitten er met meer mensen dan consumenten- en milieuorganisaties. Maar milieuorganisaties zijn Europees zeer goed georganiseerd, werken goed samen en voeren goede campagnes waardoor ze relatief veel invloed hebben. Ondanks dat ze minder mensen hebben, weten ze het bedrijfsleven uit elkaar te spelen. Dat is belangrijk, want de ervaring leert dat als het bedrijfsleven ergens eensgezind tegen lobbyt, je als groene ngo's kunt lobbyen wat je wilt, maar je het altijd verliest. De crux is dus om op elk dossier het bedrijfsleven uit elkaar te spelen. Je moet daarom heel goed kijken welk bedrijf serieus aan de slag wil met een groene economie, met de schaarste van grondstoffen en een circulaire economie, en voor welk bedrijf het slechts greenwashing is. Vervolgens moet je zorgen dat je deze grote groene spelers meekrijgt zodat je conservatieve lobbyclubs als VNO-NCW kunt breken. Dat is het spel dat we als 'groenen', en daar bedoel ik ook de milieubeweging mee, serieus moeten gaan spelen. Dat bepaalt of we echt de omslag naar een groene economie gaan maken.” □

“Je kunt je een heel groen en milieuvriendelijk landbouwmodel voorstellen met varkensflats op de Maasvlakte, maar is dat de landbouw die we willen?”

Hoeveel beter kun je het doen? FSC, het keurmerk voor hout uit goed beheerde bossen, heeft in een aantal westerse landen een grote vlucht genomen. Volgens cijfers van 2009 is de naamsbekendheid van FSC in Nederland gestegen tot 71 procent. Het marktaandeel in ons land is 21 procent. Nieuwe cijfers komen rond de zomer. Een woordvoerder van FSC Nederland verwacht flinke groei ten opzichte van 2009. Geen gek resultaat voor een keurmerk dat bijna 20 jaar bestaat. Niet alleen met de naamsbekendheid en het marktaandeel zit het wel snor. In 80 landen is inmiddels meer dan 155 miljoen hectare bos gecertificeerd, en dat aantal groeit. Ook

zijn er meer dan 23 duizend *chain of custody* certificaten uitgegeven. Kort door de bocht houdt dat in dat eindgebruikers in steeds meer landen FSC-gecertificeerde producten kunnen kopen, omdat niet alleen de bossen gecertificeerd zijn maar ook producten (en aannemers, leveranciers, etc.). "FSC is een wereldwijd keurmerk en de beste standaard die er is", zegt Hans Berkhuizen, directeur van Milieudefensie en bestuurslid van FSC Nederland. "Het certificaat is vooral sterk door de goede balans tussen economische, ecologische en sociale belangen." En dat moet zo blijven. Milieudefensie is daarom ook lid van FSC International. Maar hoge bomen vangen veel wind: er is ook kritiek op het keurmerk. Het zou niet-

duurzame bosbouwpraktijken toestaan, belangenverstrengeling tussen bedrijven en certificeerders niet aanpakken en laks omgaan met klachten. Bovendien, zo luidt de kritiek op certificering als instrument, stelt het eindresultaat niet veel voor. Is beter de vijand van het goede of snijdt de kritiek hout?

Kettingzaagcrimineel

Samen met zijn broer Paul runt Herbert Reef houtbedrijf TRC in Kameroen: Transformation Reef Cameroun. Vier kapconcessies, waarvan twee FSC-gecertificeerd. Vóór 2005, toen TRC nog geen eigen concessies had, kwam het hout voor de zagerij in Douala overal vandaan. Ook uit de beruchte kort-

lopende concessies, die bijna uitnodigen tot roofbouw. Reef: "Ik stond wel eens jankend in de bossen, als ik zag hoe slecht daarmee werd omgegaan." In 2003 betitelde Greenpeace het bedrijf zelfs als *chainsaw criminal*, omdat het zich zou bezondigen aan illegale houtkap. De Reefbroers trokken het boete-kleed aan. De smet op hun naam sterkte de

broers in de vurige wens om eigen, langdurige kapconcessies te verwerven en die te laten certificeren. "Wij waren gefixeerd op FSC." De transformatie van de gebroeders Reef is exemplarisch, zegt Paolo Cerutti van het Center for International Forestry Research (Cifor), in de Kameroense hoofdstad Yaoundé. "De grootste winst van FSC zit in de →

Hoge bomen vangen veel wind

Het gaat goed met het FSC-keurmerk voor hout uit verantwoorde bossen. Maar gaat het ook goed met de bossen? Volgend jaar bestaat de Forest Stewardship Council 20 jaar. Er is veel lof, maar ook kritiek. Tijd om eens te kijken: snijdt de kritiek hout? Tekst Han van de Wiel Beeld Bas Jongerius

→ manier waarop de houtbedrijven worden gerund." Hij spreekt van een mentaliteitsverandering. "Hun cowboy-achtige manier van werken is vervangen door een bedrijfsmatige aanpak. Het verschil valt vooral op in de houtverwerking: FSC-gecertificeerde bedrijven zijn veel beter georganiseerd en houden zich aan allerlei internationale regels op het gebied van arbeidsvoorwaarden- en omstandigheden."

Favoriete houtsoorten

In de bossen is het verschil volgens Cerutti een stuk minder zichtbaar. "In Afrika is het bos altijd afgeroomd met heel selectieve houtkap, ook door FSC-gecertificeerde bedrijven. Er worden maar een paar favoriete houtsoorten gekapt op een manier die niet verantwoord is." In Kameroen werkt dat als volgt. Bedrijven moeten opgeven hoeveel ze jaarlijks kappen. Het idee is dat er genoeg kapbare bomen blijven staan voor volgende kapcycli. Die berekeningen zijn gebaseerd op een inventaris van alle oogstbare soorten, in Kameroen ongeveer zestig. De bosbouw wet schrijft voor dat de concessiehouder hieruit minimaal twintig boomsoorten selecteert voor het bosbeheersplan, die samen driekwart van de totale oogstbare houtvolume van de concessie vertegenwoordigen.

Die twintig zijn niet per se de soorten die de concessiehouder wil kappen. In de praktijk komt het vaak voor dat bedrijven commercieel interessante boomsoorten juist buiten het bosbeheersplan laten. Daarvoor hoeven ze dan niet te berekenen of er genoeg aangroei plaatsvindt in een rotatieperiode. De enige restrictie is het totale houtvolume dat ze jaarlijks kappen.

Cerutti heeft in Kameroen aangetoond dat veel bedrijven, ook FSC-gecertificeerde, juist boomsoorten kappen die niet in het bosbeheersplan staan. In die mate, dat van herstel van sommige soorten geen sprake kan zijn. Daniëlle van Oijen van Greenpeace noemt dat "niet duurzaam, niet economisch

Van links naar rechts Herbert Reef in zijn houtzagerij, een FSC-succesverhaal. Paulo Cerutti, van het Center for International Forestry Research, hielp bij het vaststellen van een FSC-standaard in het congobekken, maar heeft ook kritiek. Kameroens FSC-bos en de houtzagerij waar deze bomen eindigen. De gekapte boomsoorten staan niet altijd in het beheersplan.

en niet ecologisch verantwoord. Dit laat zien dat die bedrijven niet verder kijken dan de eerste kapcyclus en kappen wat ze kappen kunnen. De concessies zijn na 30 jaar 'waardeloos', waarna de overheid genoeglijk ander landgebruik voor kan stellen. Palmolie rukt al op in West- en Centraal-Afrika..." Volgens Arjan Alkema, adjunct-directeur van FSC Nederland, is alle FSC-gecertificeerde bedrijven in Kameroen duidelijk te kennen gegeven dat zij verder dienen te gaan dan wat de Kameroense wet voorschrijft. "Wanneer er commercieel interessante boomsoorten niet in het beheersplan zijn opgenomen, worden de bedrijven hier door hun FSC-certificeerders op aangesproken. FSC is daarmee juist het middel bij uitstek om dit te voorkomen. Overigens heeft Cerutti in de afgelopen jaren een belangrijke bijdrage geleverd aan de recent vastgestelde regionale FSC-standaard voor het Kongobekken."

Accreditatiestandaard

Cerutti heeft ook kritiek op de manier waarop FSC is georganiseerd. Hij waarschuwt voor belangenverstreming tussen houtbedrijven en de instellingen die certificeren en vervolgens jaarlijks controleren. FSC

werkt met geaccrediteerde certificeerders, zoals Det Norske Veritas, KPMG en Control Union. Cerutti: "Een houtbedrijf sluit aan het begin van het certificeringsproces vaak een langdurig contract met een certificeerder. De tegenprestatie is dat die hem zal helpen het FSC-certificaat te verkrijgen. Ze hebben dus een gezamenlijk commercieel belang. Het zou veel beter zijn als FSC, of een onafhankelijke partij als Accreditation Services International (ASI), de auditor aanwijst. Dan voorkom je de schijn van belangenverstreming."

Alkema is het niet eens met de kritiek van Cerutti. "De kritiek is al 15 jaar oud, maar het is nog nooit hard gemaakt dat de kwali-

In de praktijk komt het vaak voor dat bedrijven commercieel interessante boomsoorten juist buiten het bosbeheersplan laten.

teit van de certificering onder de maat is, laat staan dat er een oorzakelijk verband is tussen mindere kwaliteit en de relatie tussen certificeerder en houtbedrijf. Het is heel gebruikelijk om zelf een certificeerder uit te kiezen. Vergelijk het met accountants, die ook commerciële relaties met klanten aangaan. Dat gaat in de meeste gevallen goed. Interpretatieverschillen tussen certificeerders zijn onvermijdelijk, maar ASI, met veel bosbouwkennis in huis, ziet toe op de kwaliteit." Alkema heeft ook vertrouwen in het zelf-reinigende vermogen van FSC. Als voorbeeld noemt hij Greenpeace, dat zowel supporter als criticaster is van FSC. "Die houding leidt tot verbeteringen, bijvoorbeeld het aanscherpen van de accreditatiestandaard of een verscherpt toezicht door ASI op FSC-certificering in het Kongobekken."

Onbekommerd consumeren

Door certificering is de manier waarop we aankijken tegen grondstoffen veranderd. In

de jaren '80 en '90 stonden scheve handelsrelaties en politieke oplossingen centraal. Dat veranderde toen westerse overheden zich terugtrokken op hun kerntaken. Voortaan moest 'de markt' het doen en eisten bedrijven de hoofdrol op. Dankzij FSC-certificering, zo zou je misschien kunnen zeggen, bestaat het idee dat we onbekommerd hout en papier kunnen consumeren. Kritiek op deze denkwijze komt vooral uit zuidelijke landen met grote, FSC-gecertificeerde eucalyptusplantages voor de pulp- en papierindustrie, zoals Brazilië. Zo wijst de World Rainforest Movement (WRM), met het hoofdkantoor in Uruguay, er op dat plantages haaks staan op het hele idee van FSC. "Plantages zijn geen bossen", laat de WRM weten. FSC is opgericht om natuurlijke bossen te certificeren, later is die mogelijkheid uitgebreid voor industriële plantages, mits die niet in de plaats van natuurlijk bos zijn gekomen. Dat dit soms fout gaat, was onderwerp van

een reportage en film van twee Belgische journalisten in opdracht van het blad MO* die twee jaar geleden stof deed opwaaien. An-Katrien Lecluyse en Leo Broers onderzochten in *Duurzaam op papier* de praktijken van het FSC-gecertificeerde papierpulpbedrijf Veracel in de Braziliaanse deelstaat Bahia. Hun conclusie was dat Veracel het niet zo nauw neemt met de sociale en ecologische regels van FSC, en toch het keurmerk behoudt. FSC liet hun waslijst van 23 klachten onderzoeken door Accreditation Services International. Dat concludeerde dat de certificeerder (SGS Qualifor) grote fouten heeft gemaakt – zodanig dat SGS wordt geschorst – maar dat Veracel in bijna alle klachten vrijuit gaat. De vraag is nu of dit voorbeeld exemplarisch is of uitzonderlijk.

Plantages

Winnie Overbeek is internationaal coördinator van de World Rainforest Movement, vrijwilliger van de Braziliaanse organisatie →

De World Rainforest Movement wijst er op dat plantages haaks staan op het hele idee van FSC. "Plantages zijn geen bossen"

→ CEPEDES (tegen Veracel) en woonachtig in het hart van de eucalyptusplantages. Hij mailt een aantal punten waar FSC in zijn ogen geen antwoord op heeft of ontkent, zoals “de fundamentele kritiek dat hier in zuid-Bahia een kwart van het land in handen is gekomen van een handvol plantagebedrijven. Dat veroorzaakt grote problemen en drijft mensen naar de stad, omdat die bedrijven nauwelijks banen creëren.” Veracel werkt op ‘land zonder landtitel’. Betwist land dus. Dit alleen zou volgens Overbeek genoeg moeten zijn om het FSC-keurmerk in te trekken. Overbeek vindt de klachtenprocedure dan ook een schijnvertoning. Arjan Alkema van FSC Nederland wijst er op dat – anders dan World Rainforest Movement suggereert – FSC geen drijvende kracht achter de aanleg van plantages is. “Het klopt dat FSC plantages certificeert. Milieudefensie heeft daar als lid van FSC International ook mee ingestemd en mijns inziens om goede redenen. Het is belangrijk te onderstrepen dat FSC de omzetting van natuurlijk bos in plantages verbiedt en de certificering van plantages beschouwt als aanvullend op de bescherming van natuurlijk bos”. Het voert volgens Alkema te ver om op alle – volgens hem deels onjuiste – kritiek in te gaan van WRM op Veracel. “De Veracel-case leert dat certificeerders het niet voor het zeggen hebben binnen FSC. SGS is al langere tijd geschorst en kan zelfs zijn accreditatie kwijtraken.” Veracel heeft inmiddels een andere certificeerder.

Zere plek

Uit een recente studie van de International Tropical Timber Organization blijkt dat naar schatting slechts drie procent van alle tropische bossen duurzaam wordt beheerd. Volgens René Boot, directeur van onderzoeksbureau Tropenbos International in Wageningen, staan bedrijven in de tropen niet te springen om zich te laten certifice-

ren. Daarbij speelt een aantal factoren een rol: de hoge certificeringskosten, de beperkte vraag naar gecertificeerd hout en de ontbrekende regelgeving in landen met tropische bossen. Boot: “Bedrijven vragen zich af waarom ze dat moeten doen als de concurrentie het niet doet: het gelijke speelveld ontbreekt. Maar het belangrijkste is dat het laten certificeren van bossen en een bedrijf een beslissing voor de lange termijn is. Je moet investeren in je personeel, in je organisatie. Die investering is niet zo gemakkelijk te realiseren in de tropen, omdat je niet weet of de regelgeving volgend jaar nog hetzelfde is en of je concessierechten gehandhaafd blijven. Bedrijven zullen zich dus wel twee keer bedenken.” Boot legt de vinger op een zere plek. “FSC-certificering van bossen is een afspraak tussen consumenten en producenten. In de praktijk maken alleen consumenten in Europa en Amerika zich zorgen om duurzaamheid. Het instrument speelt dus alleen een rol bij een klein deel van de internationale handel in tropisch hout. Hout dat in de oorspronglanden wordt gebruikt, veel meer dan de helft van de totale productie, valt er volledig buiten. Dus je hebt maar een klein gedeelte van de markt te pakken met certificering. Wat draagt certificering dan werkelijk bij aan een beter bosbeheer in dat land?” Volgens Alkema heeft Boot gelijk: FSC is niet dé oplossing. “Maar wel een heel belangrijk instrument. FSC is begonnen in Europa en Noord-Amerika, maar de vraag naar verantwoord hout neemt nu ook toe in China, Brazilië en Vietnam. Dat is een belangwekkende ontwikkeling. En mijn hoop is dat er op den duur ook binnenlandse markten ontstaan voor FSC-hout in de oorspronglanden.”

Geen Ronde Tafel

Wat vindt Hans Berkhuizen, directeur Milieudefensie en bestuurslid FSC Nederland van de kritiek? “Begrijpelijk. Milieudefensie

deelt die kritiek ook. Binnen FSC Nederland vinden we het belangrijk er serieus mee om te gaan.” Maar niet iedereen vindt dus dat dat adequaat gebeurt. “Dat is ook de zorg van Milieudefensie binnen FSC Nederland. Het internationale deel is behoorlijk bureaucratisch en het is niet geheel duidelijk welke invloed de landbureaus en NGO’s hebben. We doen ons best om dat van binnenuit te verbeteren.” Wanneer is het tijd om afstand te nemen? “Als we het gevoel zouden krijgen dat we geen invloed hebben en de verbeteringen er niet doorheen komen. Dat is nu niet zo.”

Wat dat betreft, legt Berkhuizen uit, is er een groot verschil tussen FSC en een aantal andere certificeringsoverleggen waar Milieudefensie juist niet over te spreken is, zoals de Ronde Tafels voor duurzame palmolie en soja. “Die zijn het initiatief van het bedrijfsleven en worden ook gedomineerd door het bedrijfsleven. De invloed van NGO’s en sociale organisaties is er veel te beperkt. FSC is geen initiatief van de houtindustrie, en die heeft daarom ook zeker niet het zwaarste belang. NGO’s hebben evenveel invloed.” In een ideale wereld zou er volledig onafhankelijk en objectief gecertificeerd worden, maar dat is nu nog niet volledig mogelijk, erkent Berkhuizen. “Omdat het een wereldwijd keurmerk is en ook in minder stabiele landen gebruikt wordt, werkt het op sommige plekken niet goed. Zo zijn er problemen met het FSC Controlled Wood-certificaat in West-Australië en Tasmanië en zijn er grote zorgen over het beheer in de Democratische Republiek Congo. Maar op andere plekken werkt FSC juist prima en is het een goede motor voor duurzaam bosbeheer.” Het is een werkbare *second best*, zegt Berkhuizen, en de beste standaard die er beschikbaar is. En: “Er is geen alternatief.” □

“FSC is geen initiatief van de houtindustrie, en die heeft daarom ook zeker niet het zwaarste belang.” Hans Berkhuizen, directeur Milieudefensie en bestuurslid FSC Nederland.

Myrte Rischen, 20

Student Future Planet Studies

Campagne: flashmob Dam, muziekfestival Vondelpark, posteractie

Hoe betrokken geraakt bij Worse Than

Bad? “Ik hoorde erover op Pinkpop, waar ik vrijwilliger was voor JMA, Milieudefensie’s jongerenafdeling. We vonden het zo’n toffe actie dat we een watergevecht hebben georganiseerd; in Nigeria is schoon drinkwater niet zo vanzelfsprekend als bij ons. Het filmpje daarvan was mijn inschrijving.” Kennis over Shell in Nigeria? “Helemaal geen, dat verbaasde me juist zo. Mijn studie gaat over maatschappelijke problemen rondom milieu en klimaat. Ook bekenden die met dit soort onderwerpen bezig zijn hoorde ik er nooit over. Toevallig kregen we kort na Pinkpop een gastcollege van iemand van Shell. Hij kon hier weinig meer over zeggen dan: ‘het is onze schuld niet, onze aandeelhouders willen het nu eenmaal zo’.”

Positieve reacties? “Veel vrienden vonden het initiatief fantastisch en boden hun hulp aan. We waren met veertig, vijftig man. Mijn familie vindt Nigeria eigenlijk te gevaarlijk.” Veel sceptis ontmoet? “Best wel en die heb ik zelf voor een deel ook. Het probleem ligt inderdaad deels in Nigeria. Ik ben ervan overtuigd dat er iets moet veranderen en dat je klein moet beginnen. Dat kun je het beste eerst dichtbij doen, bij Shell, dat gewoon zijn verantwoordelijkheid moet nemen. Het zal niet alles oplossen, maar de situatie zal zeker verbeteren.”

Inzet als ooggetuige? “Een groter besef kweken. Shell is een Nederlands bedrijf; hoe meer mensen ervan weten, hoe meer druk we op Shell kunnen uitoefenen. Het uiteindelijke doel is dat de situatie in Nigeria verbetert, voor de mensen en het milieu.”

“Shell moet gewoon zijn verantwoordelijkheid nemen”

Lokaal activisme, een kleine duurzame ondernemer en een groot bedrijf dat het nooit goed genoeg doet, samen op één klein stukje Nederland. Welkom in de Wiltonhaven in Schiedam. Tekst Annemarie Opmeer Beeld Marten van Dijk

Klein versus groot in de Wiltonhaven

Fietsend door Schiedam zie ik af en toe een van de molens boven het stadje uitsteken. Het historische centrum is pittoresk, maar mijn bestemming is een rijtje woon-werkpanden in de Wiltonhaven. Fred van der Drift van de lokale afdeling Milieudefensie Schiedam had me er op een interessant contrast gewezen. Zodra ik de dijk naar de haven op fiets doemt een enorme bleekgroene doos op, omringd door kranen: de loods van Huisman Itrec, dat kranen, boorsystemen en materieel voor onder water bouwt. Milieudefensie Schiedam strijdt tegen de horizonvervuiling, geluidsoverlast en de gezondheidsrisico's. Precies onder de rook van dit bedrijf zit Spiked Cycles, een kleine onderneming van twee industrieel ontwerpers die elektrische fietsen zó willen maken dat ze mensen daadwerkelijk uit de auto lokken.

“We zijn vóór elektrisch, maar tégen truttigheid”, zo formuleert Leon van Spijk van het ontwerpersduo Knoppert van Spijk het. “Mensen denken gelijk aan de Spartamet, maar dat hoeft helemaal niet. Bij de gebruikelijke elektrische fiets worden de elektrische onderdelen op een gewone fiets gezet. De visie daarachter ontbreekt en het wordt er geen betere fiets van.” Hij laat zien hoe de fiets werd ontwikkeld in samenwerking met Curana en SR Suntour. Om ons heen staat het resultaat. Een mountainbike-achtige fiets, een transportfiets, een stadsfiets. In de achtertuin staat er nog één, hoewel de containers die boven het hek uittorenen meer opvallen. De fietsen hebben frisse kleuren, een stevig frame met weinig frutsels, én een batterij. “Als je mensen uit de auto wilt krijgen, moet je zorgen dat het fietsplezier terugkomt. Een fiets rolt vanzelf. Geen enkel gemotoriseerd vervoermiddel heeft dat. En de meeste elektrische fietsen óók niet. Die hebben geen free-wheel dankzij de motor. Spiked Cycles wél.” Van Spijk wil mensen namelijk uit de auto krijgen, niet van een →

Hoeveel energie kost digitale technologie?

Wanneer we praten over het energieverbruik van elektrische en elektronische apparatuur gaat alle aandacht naar het elektriciteitsverbruik van een toestel terwijl het in gebruik is. Een laptop met een vermogen van 30 watt wordt als efficiënter beschouwd dan een koelkast van 300 watt. Dat klinkt logisch, maar dit soort vergelijkingen heeft weinig zin als je niet tegelijk de energie in rekening brengt die het kost om beide toestellen te produceren (de zogenaamde ingebedde energie). Dit is met name zo voor hightech producten, die gefabriceerd worden met productieprocessen die zeer energie-intensief zijn.

De meeste productiemethoden uit de twintigste eeuw waren niet erg energie-intensief. Een ouderwetse auto verbruikt veel meer energie tijdens de gebruiksfase (het verbruik van benzine) dan tijdens het productieproces. Hetzelfde geldt voor een koelkast of een gloeilamp: de energie die nodig is om het product te vervaardigen, vbleekt bij de energie die wordt verbruikt tijdens de gebruiksfase. Geavanceerde digitale technologie heeft deze verhouding op zijn kop gezet. De energie die vereist is om elektronische gadgets te produceren, is aanzienlijk hoger dan de energie die de toestellen nodig hebben tijdens hun levensduur.

Alleen al de ingebedde energie van een geheugenmodule (het zogenaamde RAM-geheugen) overtreft het energieverbruik van een laptop gedurende de levensduur van drie jaar. Computerchips mogen dan erg klein zijn, de hoeveelheid detail is onvoorstelbaar. Een microprocessor van een vierkante centimeter groot kan nu al tot 2 miljard transistoren bevatten – elke transistor minder dan 0,00007 millimeter breed. Vergroot dit circuit en het wordt een structuur die zo complex is als een wereldstad. De hoeveelheid materiaal die in het uiteindelijk product terecht komt, is erg klein. Maar het vraagt heel wat geavanceerde bewerkingen (en dus energieverbruik van machines) om zo'n complex en gedetailleerd circuit vorm te geven.

De energie-intensieve natuur van digitale technologie is echter niet alleen het gevolg van gulzige productietechnieken – iets waar weinig aan te doen is. Minstens even belangrijk is de extreem korte levensduur van de meeste gadgets. Als digitale producten een leven lang zouden meegaan (of tenminste een decennium), dan zou ingebedde energie helemaal niet zo'n probleem zijn. De meeste computers en gadgets worden al na een paar jaar vervangen, vaak terwijl ze nog prima werken. Het aanpakken van deze snelle veroudering, grotendeels het gevolg van uitgekende marketingstrategieën, zou dus de beste manier zijn om digitale technologie te verduurzamen.

Kris De Decker is oprichter van Lowtech magazine. Elk nummer geeft hij ons feit en fictie rond een hightech oplossing voor een duurzamere samenleving.
www.lowtechmagazine.be

Lowtech

terecht ben gekomen? Via Milieudefensie Schiedam. "Oh via Fred, ja, wij kennen elkaar wel. Huisman Itrec? Je kunt ze direct zien van onze bovenverdieping, weet je hoeveel VOS ze uitstoten?!"

VOS zijn vluchtige organische stoffen, die komen vrij uit de verfspuiterij van Huisman Itrec, zo'n 15 duizend kilo per jaar. De mensen van Spiked Cycles zijn enkele van de bewoners die niet zo blij zijn met Huisman in hun achtertuin. Samen met Milieudefensie Schiedam verzetten ze zich tegen activiteiten en uitbreidingen van het bedrijf, tot hoorzittingen aan toe. Ik bel met Fred van der Drift om er wat over te horen. "Aanvankelijk streden we tegen stankoverlast. De spuitloods werkte met actieve koolfilters, maar die werden niet voldoende vervangen. Die stoffen zijn ook slecht voor de gezondheid. Wij hebben een onderzoek laten doen door de Universiteit van Groningen waaruit bleek dat naverbranding zou kunnen, betaalbaar ook. Maar Huisman heeft schoorstenen geplaatst. Daarmee verspreid je het over een groter gebied, maar het komt nog steeds in het milieu." Ja, de uitstoot ligt wel onder de norm, zegt Van der Drift, maar hij heeft veel liever dat er naar de speci-

fieke situatie wordt gekeken. "De gemeente kijkt alleen naar vergunningen, maar dit moet je niet doen vlakbij een woonwijk." Hij voelt zich ook niet gesteund door de bewonersvereniging van Schiedam West, die om de tafel zit met Huisman Itrec. "De overlegavonden zijn éénrichtingsverkeer van het bedrijf naar de buurt." Buitengewoon wrang noemt hij de situatie rond de bouw van de fabriekshal, met 66 meter het hoogste gebouw van Schiedam. De vergunning werd ondanks protest van Schiedam West in drie maanden afgegeven. Tegelijk duurde het besluit over een fietsenstalling 2,5 jaar. En die werd afgewezen omdat die niet in de wijk zou passen. "Mensen zoals Leon van Spijk zijn naar het bedrijventerrein gelokt om het levendiger te maken, en nu krijgen ze hun pand niet meer verkocht voor een redelijke prijs." Walstream voor de schepen is het volgende punt dat hij wil aankaarten. En Huisman wil de kade verzwaren. Zo wordt het telkens iets meer.

Ik bel met Leo de Vos van Huisman Itrec. Hij werkt er al 35 jaar, vertelt hij, en is trots op het bedrijf. "Jammer", noemt hij de situatie. "Iedere keer als we wat willen veranderen, levert het strijd op. Het zijn losstaande issues, maar er zit oud zeer. Het bedrijf naast ons is veel groter en krijgt nooit kritiek."

De hal, vertelt De Vos, voldoet aan de criteria. En ook waar het gaat om de verfspuiterij proberen ze ruim onder de norm te blijven. "We worden door-

lopend gecheckt. Toen er stankoverlast was, ging er inderdaad iets niet goed. We hebben toen alle opties onderzocht en we denken dat naverbranding meer kwaad zou doen dan goed. Zo vlakbij bewoond gebied levert dat risico's op. De schoorstenen zijn de beste optie." Die grote hal, zegt hij, maakt zaken eigenlijk juist beter. "Het is stiller, schoner en we kunnen nu sneller werken en producten op de kade afbouwen, waardoor schepen hier korter liggen." Wel moet de kade nu verzwared worden. Ook worden de schepen steeds groter en moet er uitgediept worden. Walstream gaat bovendien niet zomaar lukken. "Die schepen hebben net zo veel nodig als half Schiedam, dat kan het net niet leveren." En het uitzicht? "Ik kan me voorstellen dat zo iets niet leuk is." Maar, zegt hij ook, een potentieel huizenkoper moet wel zijn huiswerk doen. "Ik weet niet hoe het gegaan is, misschien heeft de gemeente mensen verkeerd voorgelicht, die wist natuurlijk dat hier gebouwd ging worden." Met Milieudefensie Schiedam zijn de verhoudingen niet zo goed. "Het zou fijn zijn dit achter ons te kunnen laten. Dit was een afbraakgebied. Wij hebben het van de grond af aan opgebouwd. We zullen dus niet verhuizen. Maar", zo stelt De Vos, "ruimte voor uitbreiden is er hierna ook niet meer." □

Meer op het web:
spikedcycles.nl
milieudefensieschiedam.nl
huismanequipment.com

Van links naar rechts De kranen van Huisman Itrec zijn van ver te zien. Op de open dag van Huisman bekijken mensen het schip de Seven Borealis, waarvoor Huisman Itrec onder andere de vijfduizend ton zware kraan bouwde. Leon van Spijk laat zien hoe zijn Spiked Cycles in elkaar zitten. Een ritje op een elektrische fiets langs de Wiltonhaven.

→ gewone fiets op een elektrische fiets. Daar is de prijs ook wel naar, hoewel die hoger zou zijn als ze niet de tussenhhandel omzeilden. De visie van de fiets als groen alternatief voor de auto komt terug in heel veel details, van een verend zadel en een langer frame, tot produceren op aanvraag en het terugnemen en hergebruiken van de verzenddoos. "Nee, geen naafdynamo, weet je wat dat scheelt aan rendement!" Dat moet zo hoog mogelijk worden, door remenergie terug te winnen bijvoorbeeld. Leon ontwikkelde een leuk accessoire, zodat je boodschappentas je fietstas kan worden. "Boodschappen doe je op de fiets." Een proefritje op een Spiked Cycle doet me voelen hoe gemakkelijk het is op een hoge snelheid te komen en blijven. Ik mag meelunchen. Hoe ik hier

"Iedere keer als we wat willen veranderen, levert het strijd op."

Netwerken voor Nederland

Achter de schermen werken groene partijorganen en netwerken aan een duurzamer koers voor hun partij. Van groot tot klein, van invloedrijk tot gefrustreerd. En allemaal relatief onzichtbaar. Tekst **Annemarie Opmeer**

Kunt u het zich nog herinneren? In 2010 verscheen het Deltaplan Nieuwe Energie om Nederland in 2050 volledig op duurzame energie te krijgen. Onder het stuk stond een verrassend lijstje: initiatiefnemers waren denktanks van zeven politieke partijen, PvdA, D66, CDA, VVD, CU, SGP en GroenLinks. Een combinatie die je niet snel ziet samenwerken, zeker niet op duurzaamheid. Blijkbaar gebeurt er binnen en om de partijen heen van alles waar we weinig over horen. Hoe gaat dat in z'n werk, en lukt het een beetje?

D66

Marco Witschge is de man achter Nederland Krijgt Nieuwe Energie, het samenwerkingsverband dat het Deltaplan maakte. Tegelijk is hij vice-voorzitter van de Thema-afdeling Duurzaam van D66. "Tijdens het maken van het Deltaplan dachtte alle betrokken maatschappelijke organisaties: dit is een goed netwerk, dit moeten we niet loslaten." Daarom is dit netwerk nu ondergebracht bij een stichting. "Iedereen is ontevreden over hoe de overheid energietransitie oppakt. Wij willen daarom een versnellingsnetwerk zijn. Clubs sturen vaak eenzijdige voorstellen naar de politiek. Van VNO moet het de concurrentiepositie niet beschadigen en van Milieudefensie het milieu niet. Dat helpt niet als we beter beleid willen."

Witschge vindt het jammer hoe het Deltaplan in een la eindigde: "Het vorige kabinet viel, en alles kwam in een stroomversnelling. Het plan was onvoldoende bij alle partijen ingemasseed, vooral de VVD was niet blij en hun werkgroep duurzaamheid werd ter plekke opgeheven."

"Iedereen is ontevreden over hoe de overheid energietransitie oppakt."

Witsche's Platform Duurzame Ontwikkeling is met ruim 350 leden de grootste van de thema-afdelingen van D66 en de samenwerking met de partij is, zegt hij, uitstekend: korte lijnen, goede dialoog met Tweede Kamer, Europarlementariërs, wethouders. "Er wordt continu gewerkt aan visies, er is ruimte voor interne kritiek. Van ons mag Pechtold bijvoorbeeld wel een wat steviger duurzaam geluid laten horen." Volgens Witschge is het belangrijk dat de partij deels werkt met experts van buiten. Met het schrijven van het verkiezingsprogramma gebeurde dat ook. Bovendien heeft zijn thema-afdeling goed overleg met netwerken van andere partijen in nog zo'n overkoepelend netwerkje: het informele Duurzaamheids-overleg Politieke Partijen, het DOPP, een groep van zo'n twaalf mensen die eens in de twee maanden bijeenkomt.

Witschge is tevreden over de invloed op het programma deze verkiezingen. "Elke afdeling mag amendementen indienen. Kernenergie is nu: 'geen nee maar laatste optie', wel zonder staatssteun, wat eigenlijk betekent dat het geen optie is. We blijven wel een liberale partij."

www.nederlandkrijgtnieuwenergie.nl
www.d66duurzameontwikkeling.nl

SGP

Jan Schippers zit in bijna de tegenovergestelde situatie. Schippers is directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP, waar een werkgroep duurzaamheid is verstoep. "Momenteel is die een beetje overwoerd door andere activiteiten", zegt Schippers. Wel zijn ze bezig aan een publicatie over het energievraagstuk.

"Onze achterban vindt natuur en milieu misschien linkse thema's, maar dat zijn ze niet."

De groep bestaat uit zo'n 20 vrijwilligers waarvan er 6 tot 8 op bijeenkomsten komen. "Je bent nooit echt tevreden natuurlijk", zegt hij. "De SGP loopt niet voorop. In de

basis zijn er goede aanknopingspunten: rentmeesterschap, zorg voor de medemens en de schepping. De partij heeft een traditionele achterban, die natuur en milieu misschien linkse thema's vindt, maar dat zijn ze niet. Het gaat dus sterk om: hoe verpak je je verhaal?" Helaas is duurzaamheid dit jaar niet één van de speerpunten. "Maar de crisis biedt ook kansen. Zo wil de SGP belastingen verschuiven van arbeid naar consumptie en grondstoffen."

www.wi.sgp.nl

PvdA

Ook niet zo tevreden is Harmen Bos, secretaris van PvdA Duurzaam. "Onze invloed is vrij kwetsbaar. Politieke partijen staan onder sterke invloed van lobbyisten van de industrie, ook van binnenuit. Het politieke systeem is verrot." Volgens Bos worden mensen binnen de partij onvoldoende geschoold en maken zo een slechte selectie van vertegenwoordigers. "Dat is mijn beeld als bestuurskundige, na vijf jaar binnen de PvdA. Ik maak me zorgen. De democratie functioneert in de praktijk heel anders dan bedoeld."

De werkgroep bestaat uit zo'n 10 mensen die ongeveer 10 keer per jaar samenkomen. "We willen Kamerleden en Europarlementariërs meer betrekken bij wat we doen. Als je invloed wilt uitoefenen moet een geluid laten horen dat weinig afwijkt van de dominante consensus en relaties opbouwen." Dat staat soms op gespannen voet met de inhoud, vindt hij. De partij laat de vergunningen voor kolencentrales van ex minister Cramer ongemoeid. Het verkiezingsprogramma heeft op het verzoek van PvdA Duurzaam wel wat dingen als zonnepanelen erin, maar de kernvragen blijven onbeantwoord. "Er wordt geschreven op basis van

ideologie, in plaats van een goede analyse van waar we nu feitelijk staan. Ik heb de campagneleider van de PvdA al voorspeld dat je hiermee geen succesvolle campagne kan voeren."

Hij wil nu met de werkgroep bij Europarlementariërs gaan pleiten voor een CO₂-heffing van 100 euro per kilo. "In plaats van dat emissiehandelssysteem dat toch niet werkt." Eigenlijk zou samenwerking met NGO's daarop leuk zijn.

"De democratie functioneert in de praktijk heel anders dan bedoeld."

Over één ding is hij wel te spreken: samenwerking met andere partijen in het DOPP verloopt heel goed. "De tegenstellingen zijn echt niet zo groot. Het gaat niet over ideologie, maar gezond verstand."

www.pvdaduurzaam.nl

CDA

Dat Duurzaamheids-overleg Politieke Partijen, het DOPP, werd gestart door Bos en Niels van der Stappen na de conferentie over de Green New Deal in 2008. Van der Stappen is zelf voorzitter van het duurzaamheidsberaad van het CDA. "Het beraad is in 2003 begonnen. Sinds 2008 hoeven we het niet allemaal meer zelf te doen en merken we dat duurzaamheid in allerlei CDA-afdelingen en geledingen terugkomt." Hij wil dat de partij meer ambitie toont. "Wij pleiten voor een tussendoelstelling van 8 procent duurzame energie in 2016. En ik verwacht dat we afstappen van subsidies op fossiel. Net als de

hypotheekrenteaftrek zal dat gezien gaan worden als onverstandige politiek."

De invloed op het verkiezingsprogramma is een lastig onderwerp. "Het is ons nog niet gelukt om een eigen rol te hebben. Alleen goedgekeurde groepen mogen amendementen indienen. Er is nog geen plek voor een onafhankelijke ledenclub als die van ons." Het is eenvoudig op te lossen, zegt hij. Toch is dit er, ondanks de reorganisaties na de verkiezingsnederlagen, nog niet gekomen. "De partij is blijkbaar bang dat leden met rare plannen op de proppen komen, maar dan is zo'n netwerkorganisatie juist een goed filter."

"Er is nog geen plek voor een onafhankelijke ledenclub als die van ons."

Wat kan beter? "Misschien zijn we iets te onbekend. Ik vind dat het contact met NGO's is weggezaakt. Ik wil wel wat meer input." Dit vindt hij – zeker gezien de huidige politieke verhoudingen – heel storend: "De SP heeft het alsmaar over samenwerken, dan is het gênant dat ze geen gesprekspartner zijn binnen het duurzaamheids-overleg."

www.cdaduurzaamheidsberaad.nl

SP

Want een van de weinige partijen – naast de PVV, om voor de hand liggende redenen – die géén groen partijorgaan heeft, is de SP. Waarom? "Wij werken zo niet, iedere politicus heeft z'n eigen netwerk", zegt persvoorlichter Peter Kwint. Hij raadt me aan Paulus Jansen te bellen, die me kort meldt: "Wij →

→ doen hier niet aan mee, omdat wij hechten aan transparantie. Zo'n partijorgaan of duurzaamheidsoverleg is een middel voor partijen om te doen alsof ze groen zijn. Maar het gaat om daden."

"Wij doen er niet aan mee, omdat we hechten aan transparantie."

www.sp.nl

GroenLinks

Daar is GroenLinks het vast niet mee eens. Zij hebben een succesverhaal genaamd het Milieunetwerk. Het komt eens in de anderhalf tot twee maanden samen en kent zo'n 200 leden. Op grote bijeenkomsten is de helft aanwezig. En het groeit. Ik spreek Titia van Leeuwen. "GroenLinks kent veel werkgroepen. Aanvankelijk was er ook een milieuwerggroep.

"Sinds we dit vormgeven als een netwerk, functioneert het heel goed."

Sinds 2000 zijn we het gaan vormgeven als netwerk. Sindsdien functioneert het erg goed. We zijn actief rond de landelijke verkiezingsprogramma's, en organiseren congressen en kleinere netwerkbijeenkomsten, ook wel in samenwerking met andere werkgroepen." Zeker rond de vorige verkiezingen moesten ze snel handelen, sindsdien is er goed contact. "We worden gezien als een goede bron van informatie. Kamerleden komen ook graag naar onze bijeenkomsten. En de amendementen die we voorstelden voor het verkiezingsprogramma zijn zo goed als allemaal overgenomen. Wij zijn wel tevreden." Kleine verbeterpunten: "Het netwerk zit vooral op grijze onderwerpen, het lukte ons minder om iets met natuur te doen. Maar nu

is er een aparte werkgroep voor." Een succesfactor: "Toen we als werkgroep functioneerden, hadden we meer een educatief karakter. Nu, als netwerk, is dat echt anders en dat zorgt voor veel verdieping." milieunetwerk.groenlinks.nl

ChristenUnie

ChristenUnie pakt het zo aan: "Het Landelijk Bestuur heeft gemeend dat ook los van het proces om te komen tot een landelijk verkiezingsprogramma er veel reden is om thematische partijcommissies (TPC's) als adviesorganen binnen de partij te hebben," schrijven ze. De TPC's, waaronder een voor duurzaamheid, hebben veel vrijheid én grenzen: ze hebben het recht te reageren op conceptteksten en resoluties in te dienen op hun beleidsterrein.

"Partijcommissies hebben het recht resoluties in te dienen op hun beleidsterrein."

Maar ook: naar buiten treden gaat in overleg met de partijwoordvoering, alle leden zijn CU-lid en de grootte – zes tot tien leden – en samenstelling is gedetailleerd vastgelegd. Vergeleken met andere partijen hanteert de CU verreweg de strakste selectie en regie op hun adviesorganen.

www.christenunie.nl/nl/page/29144

VVD

Hoe is het eigenlijk gesteld met de groene VVD-ers? Gijs Dröge van LiberaalGroen "Toen Mark Rutte het GroenRechts-pamflet presenteerde, dacht ik: dat moet je niet zo doen. De brede visie ontbrak, er was geen voedingsbodem in de partij. Toen zijn wij een denktank begonnen die eerst Groen Rechts heette, nu is dat LiberaalGroen." De groep is bijna 500 mensen groot, met zo'n 100 actieve leden. "We vragen, als klein filter, om de liberale beginselen te ondertekenen." Er is een LinkedIn-groep, en onregel-

matige bijeenkomsten. "Goede discussie is toch gebaat bij levende lijve, internet heeft andere dynamiek."

Het netwerk functioneert goed intern. "We treden niet zo heel vaak naar buiten. Hoe vaker je van buiten roept, hoe breekbaarder de verhoudingen worden. De partij is gevoelig voor rebellie."

"De partij is gevoelig voor rebellie."

Een aantal partijprominenten sprak zich bovendien uit voor een tienpuntenplan voor duurzaamheid van LiberaalGroen. De partijcommissie duurzaamheid is overigens niet écht verdwenen, maar onderdeel geworden van de partijcommissie economie. "Het conceptverkiezingsprogramma is wel een achteruitgang, er ontbreekt visie op duurzaamheid, met name op het gebied van groene groei." Amenderen kan LiberaalGroen niet. "Alleen zaken die lokaal aangenomen zijn komen landelijk aan bod." Dat dat getrappt werkt vindt Dröge prima. "De vorige verkiezingen waren we nog niet zo georganiseerd, nu een stuk beter. Kans genoeg."

Dröge herhaalt wat ik overal eerder hoorde: binnen het DOPP is men het op de inhoud snel eens, ongeacht politieke kleur, en het contact met de NGO's kan beter. "Zo organiseerden we dit voorjaar een workshop over hoe duurzaamheid een thema te maken in de verkiezingen, met heel weinig respons van NGO's. Als ze zouden samenwerken met de partijorganen krijg je druk vanuit de samenleving. Kun je die boodschap eens doorgeven?"

liberaalgroen.wordpress.com
www.linkedin.com/liberaal-groen

Herman Sier, 59

Projectleider Stadsdeel Amsterdam-West
Campagne: verkoop Shell-aandelen, actie op BZN-dag, sponsorloop

Hoe betrokken geraakt bij Worse Than Bad? "Als donateur van Milieudefensie kreeg ik er een mail over. Van de site schrok ik hevig; ik wist dat er iets lofs was, maar dacht dat dat werd opgelost. Toen ik me realiseerde dat wij aandelen hebben, mailde ik Milieudefensie of ze daar wat mee konden. Op de aandeelhoudersvergadering heb ik gezegd dat we onze aandelen verkopen als Shell geen schoon schip maakt in Nigeria. Omdat ik getrouwd ben met Carola Smit van BZN pikte RTL Boulevard dat op en zo is er aardig wat publiciteit gegenereerd."

Wat is er met die aandelen gebeurd? "Ze zijn verkocht en van de winst wordt een Nigeriaanse visser naar Nederland gehaald. Milieudefensie is geen belanghebbende en kan geen proces aanspannen, dat doen vier Nigerianen."

Positieve reacties? "Door mijn GroenLinks-acties vinden veel Volendamers me een geitenwollensok, maar er is goed gereageerd. Jan Dulles van de 3JS, in 2010 op het Songfestival, heeft op Facebook een paar oproepen gezet: 'steun dit, het is een goeie zaak'. Het plaatselijke blad, niet bepaald van linkse signatuur, heeft ons zelfs gesponsord."

Sceptis? "Je hoort vaak de spin van Shell; dat de Nigerianen saboteren. Maar een aannemer die zijn bouwterrein slecht beveiligd, is ook aansprakelijk als er iets gebeurt. Shell moet sabotage gewoon voorkomen. Kun je alleen boren door de boel vies te maken, doe het dan niet."

Inzet als ooggetuige? "Eerst wilde ik niet naar Nigeria, maar als je kunt bijdragen, kun je dat eigenlijk niet nalaten. Dus zolang ik kan helpen, ga ik door."

"Een aannemer die zijn bouwterrein slecht beveiligd, is ook aansprakelijk"

Verantwoordelijk bouwen is goed voor het milieu, bespaart grondstoffen en is gezond voor de bewoners. "We geven hier samen vorm aan een droom." Tekst Myrthe Verweij Beeld Nico Jankowski

Duurzaam bouwen als collectief avontuur

Wie vanuit Deventer met de trein in Olst aankomt ziet langs het spoor een grote loods met hopen aarde ernaast. Tussen tarwe en klaprozen ligt een bouwput met 23 zogenoemde aardehuizen in wording. De *earthships* gebruiken een dikke laag aarde als isolatie. Een grote glazen gevel op het zuiden zorgt voor volop warmte van de zon. "Hier komt mijn slaapkamer", laat Martha Roessen (47) enthousiast zien. "Hoe het huis er precies uit komt te zien maakt me niet eens zoveel uit. Het proces, het samen en zelf bouwen, het vertrouwen onderling, dat vind ik heel bijzonder", zegt Roessen, boekhoudster bij een apotheek. Vandaag werkt ze op de bouwplaats samen met drie andere deelnemers en een vrijwilliger, onder leiding van een professionele ingehuurde aardehuis bouw-coördinator. "Hiervoor woonde ik op een flat. We probeerden dienstenruil met burens te organi-

seren, maar het kwam niet van de grond. Hier ben je bij elkaar betrokken. Ik word graag zo'n buurvrouw bij wie de kinderen uit ons wijkje makkelijk terecht kunnen. De diversiteit van de groep zet je aan het denken over je eigen keuzes. En ik ga straks van alles leren over permacultuur, dat is volkomen nieuw voor mij."

Beton

Roessen staat 'in' haar huis in wording: een betonnen gefundeerde vloer en een wal van oude autobanden gevuld met aarde. Dat beton zat oorspronkelijk niet in het plan, want aardehuizen bouw je zonder beton. Maar toen onder het bouwkegel toch een veenlaag bleek te zitten concludeerde de groep met tegenzin dat bouwen op die plek betekent dat er gefundeerd moet worden. In de aardehuizen draaien straks de wanden vloerverwarming en de elektra op de zon. Om stroom terug te kunnen leveren, en voor de zekerheid als het even tegenzit, worden de huizen wel op het net aangesloten.

Het water wordt opgepompt uit de grond en gaat daar gezuiverd door een helofytenfilter weer in terug. Er komt geen riolering maar composttoiletten. "Wij nemen er een met iets meer techniek, die zelf de poep al composteert en de urine door ventilatie verdamppt. Anders ziet mijn vriendin het niet zitten", lacht Roessen.

Koken en bijstoken doen sommige aardehuisbewoners op een zogenoemde Rocket Stove (raketkachel). Volgens Paul Hendriksen (44), een van de initiatiefnemers van het project, een houtkachel met zeer efficiënte verbranding en nauwelijks uitstoot. "In de aardehuizen hoeft maar weinig en voor een korte periode bijgestookt te worden, omdat de temperatuur door de zon, de isolatie en desgewenst de vloerverwarming, heel aangenaam is."

Zelfwerkzaamheid

Alle deelnemers aan het project hebben zich gecommitteerd om een dag per week mee te bouwen, tot halverwege 2014 als alle →

Bij het bouwen van de aardehuizen in Olst worden beslissingen genomen bij consent, niet consensus. Iedereen moet instemmen.

De bouwers werken met het principe van *superuse*: afval, zoals autobanden, wordt direct gebruikt als hoogwaardig bouw materiaal.

Links Omdat er een veenlaag onder het perceel ligt, is er met tegenzin toch besloten tot een betonnen fundering. Rechtsboven en -onder impressies van de wijk als 'ie af is.

Artists' impressions door ASK

→ huizen, de gemeenschappelijke ruimte en het bezoekerscentrum klaar zijn. Daarnaast zijn ze actief in de werkgroepen van het project. Die zelfwerkzaamheid moet de bouwkosten drukken. In de begroting, in totaal zo'n vijf miljoen euro, is deels gerekend met sloopmateriaal en materiaal dat van het eigen perceel komt. "De muren werken we van binnen af met leem van eigen perceel, puur natuur. Dat is kicken", vindt Hendriksen.

Toch zijn de aardehuizen niet bijzonder goedkoop, vanwege de grondkosten en de technische installaties. Een aardehuis van 75 vierkante meter met tuin kost ongeveer anderhalve ton, en een van 150 vierkante meter kost drie ton. "Daar staat tegenover dat je in de gebruiksfase minimale lasten hebt", relativeert Hendriksen. Drie woningen zijn sociale huurwoningen.

Low-tech

De aardehuisbouwers geven met veertig volwassenen en dertig kinderen vorm aan een

droom. "Als groep zetten we iets neer, we dragen het gezamenlijk. Dat creëert een andere energie dan wanneer je als individuele bewoner ergens een duurzame woning betreft", zegt Hendriksen. De groep neemt alle besluiten over het bouwplan en de materialen bij consent. Dat betekent dat iedereen moet instemmen, niet te verwarren met consensus, waar geldt dat niemand tegen is. Vergt dat geen eindeloos geduld? "Dit kost soms inderdaad meer tijd", erkent Hendriksen, "maar het trekt het project ook naar een hoger plan. Als iemand ergens bezwaar tegen heeft, kijken we hoe het plan te verbeteren om die bezwaren weg te nemen." In de gangbare besluitvorming krijg je eerder afhakers, is zijn overtuiging.

In het minidorp wordt het gemeenschappelijke groen zo eetbaar mogelijk ingericht, en een aanpalend perceel van twee hectare wordt wellicht ook als permacultuurtuin in gebruik genomen, samen met mensen uit de omgeving. Er komt een gemeenschappelijke klusruimte om te sleutelen. Auto's blijven

aan de rand, en in de plannen is plek voor 0,8 auto per huishouden. "Ongetwijfeld organiseren we een vorm van autodelen", voorspelt Hendriksen. Maar dat is iets van later zorg.

Hij beschouwt het bouwen van je eigen huis als een basisvaardigheid die in deze tijd nagenoeg is verdwenen. "Daarom is het interessant om veel meer low-tech te gaan bouwen. Mensen die er niet voor zijn opgeleid kunnen dat snel zelf leren. Door veel met vrijwilligers te bouwen willen we die kennis terugbrengen in de samenleving: hoe je met alomtegenwoordige materialen een duurzaam en comfortabel huis neer kunt zetten."

Regeltjes

Hoe milieuvriendelijk zijn de aardehuizen nu precies? Het Nederlands Instituut voor Bouwbiologie en Ecologie (NIBE) heeft in 2009 doorgerekend dat een earthship het milieu negen keer minder belast dan een reguliere woning. "We proberen ook het principe van *superuse*, supergebruik, toe te

Architect Hein de Haan die Vrijburcht bouwde, een wijk waar flexibel wonen centraal staat.

passen: iets dat eigenlijk al afval is, zoals oude autobanden, gebruik je zonder verdere bewerking als hoogwaardig bouw materiaal", illustreert Hendriksen. Blijkjes, in het buitenland vaak gebruikt in binnenwanden van earthships, gebruiken ze in Olst juist niet, want de blikrecycling is in Nederland goed geregeld.

Het lijkt allemaal zo idyllisch, gaat er nooit iets mis tijdens het project? "We lopen vooral aan tegen regelgeving in Nederland. Die is ingesteld op de standaard situatie", zegt coördinator Niels Kloppenburg (29). Zo zijn

constructeurs niet gewend de belasting uit te rekenen die een wand van autobanden kan dragen, en moeten volgens het Bouwbesluit deuren 230 cm hoog zijn. In de aardehuizen gebruiken ze bij voorkeur tweedehands deuren en die zijn meestal geen 230 cm hoog. "Gelukkig denkt de gemeente volop met ons mee."

De *artist impression* van het hobbit-wijkje ziet er knus en modern uit, maar is het haalbaar dit ook op grote schaal toe te passen? "De meeste ecologische winst in Nederland valt te halen met grondige renovatie van bestaande woningbouw", realiseert Paul Hendriksen zich. "Maar als je dan nieuw gaat bouwen, bouw dan met een zuid-oriëntatie en kies voor duurzame materialen."

Volkskrantgebouw

Op het Amsterdamse IJburg bouwde architect Hein de Haan Vrijburcht, een pand met woningen en werkruimtes, in opdracht van een collectief van toekomstige bewoners. "Aardehuizen zijn leuk om te experimenteren, maar we kunnen ze in Nederland niet voor 16 miljoen mensen neerzetten, dus je moet compact bouwen. Dat scheelt ook een hoop isolatiemateriaal", zegt hij vanuit zijn woon-werkruimte met uitzicht over het water ("ik ben nogal van de bootjes") en de ringweg A10.

De Haan (69) was jarenlang werkzaam bij de faculteit bouwkunde aan de TU in Delft. In Amsterdam is hij een actief pleitbezorger van zogenoemd 'collectief particulier opdrachtgeverschap' (CPO), door hem samengevat als: "alle bobo's eruit". Ook zorgde De Haan er met anderen voor dat het lege voormalige Volkskrantgebouw in Amsterdam nu wordt verhuurd aan talloze creatieve initiatieven.

In tegenstelling tot de aardehuisbouwers heeft De Haan het niet zo op zelfwerkzaamheid bij (ver)bouwen. "Het is veel belangrijker dat je zelf mag vertellen waar het wandje moet komen, dan dat je het zelf erin zet. Ik vind het belangrijk dat een casco zo snel mogelijk in bewoonbare staat is, daarvoor kun je beter bouwers inhuren. Hoe langer het duurt voordat het bewoonbaar is, hoe meer geld er verloren gaat vanwege de rentelasten van het perceel of gebouw."

Strandtent

Wanneer is een (ver)bouwproject in zijn ogen duurzaam? Waar het aardehuisproject nadrukkelijk en zorgvuldig kiest welke materialen het milieu het minst belasten, legt De Haan de nadruk op de effecten van de planologie van bouwprojecten. "Je moet gemengd bouwen, dus wonen en werken door elkaar. Want alleen maar →

"De muren werken we van binnen af met leem van eigen perceel, puur natuur. Dat is kicken"

→ woningen in Almere en alleen maar kantoren op de Zuidas, dat is natuurlijk volkomen knots. Het leidt tot onnodig verkeer en tijdverlies. Het moderne werken vraagt ook niet meer om een kantoorcolos waar je vijf dagen per week acht uur naar een scherm zit te staren met een directie op de bovenste verdieping. Natuurlijk wil je je teamgenoten kunnen zien, maar dat kan bijvoorbeeld op twee dagen in de week. En waarom zou je op kantoor vergaderen? Doe dat lekker in een strandtent. Die staan doordeweeks overdag leeg. En je kunt er een biertje drinken bij de zonsopgang. Dankzij Skype en alle andere mogelijkheden is het overbodig om zoveel kantoren te hebben.”

De Haan ontwerpt ruimtes bij voorkeur zodanig, dat ze zowel als traditionele driekamerwoning maar ook als woon-werkruimte gebruikt kunnen worden. “Natuurlijk kan en wil niet iedereen aan huis werken”, realiseert hij zich. “Als je jonge kinderen hebt moet je juist de deur achter je dicht kunnen gooien en de poepluiers even aan iemand anders laten. Maar dan is het misschien wel fijn om op loopafstand in hetzelfde blok je werkruimte te hebben. Het gaat ook niet op voor elk beroep, stratenmakers moeten natuurlijk op vaste tijden op een bepaalde locatie zijn. Maar een verrassend groot aantal mensen kan werken in de eigen woon-omgeving.”

Compact en gemengd bouwen dus, voor het milieu en je eigen welbevinden.

Macaroni

De Haan onderstreept het belang van op maat bouwen voor de gebruikers. Je moet weten wie het zijn en wat ze willen. “Bij collectief particulier opdrachtgeverschap heb je geen verspilling omdat je investeert in waar behoefte aan is. In plaats van maar wat doen en kijken of er een koper komt opdagen. Door slim bouwen kun je het zo inrichten dat een ruimte redelijk eenvoudig is aan te passen aan een nieuwe gebruiker – een alleenstaande zzp-er in plaats van een

klein gezin, of een moslimgezin met behoefte aan verschillende domeinen, zodat je naar de slaapkamer kunt zonder door de woonkamer te lopen.”

De toekomstige bewoners moeten samen zorgen voor kritische massa, is de overtuiging van De Haan. “Je moet samenwerken om dingen voor elkaar te krijgen, zoals hier op Vrijburcht met vijftig mensen. Je kunt dan veel meer dingen in eigen beheer organiseren in plaats van alles inkopen. Het verrijkt je leven om niet alleen vakprofessional te zijn - en daarnaast wellicht nog ouder van je eigen kind. Ik bewaar goede herinneringen aan de periode dat ik op de Nieuwmarkt een dag in de week op de gemeenschappelijke crèche stond. Al dacht ik destijds, terwijl ik in de macaroni stond te roeren, heus wel eens ‘was ik maar op een bouwvergadering’. Maar van die bouwvergaderingen heb ik er nog genoeg meegemaakt.”

Overhead

Hoe zit het met de betaalbaarheid van het soort huizen dat De Haan ontwerpt? “Veel huizen hier op IJburg zijn erg duur, je kunt dertig jaar lang geen nee zeggen tegen je baas en ook niet tegen je partner, want je moet samen veel geld verdienen om het huis te kunnen betalen. Dat smooit natuurlijk elke vrijheid, elke revolutie. Bij CPO kunnen we bouwen tegen kostprijs in plaats van tegen marktprijs. Niemand verdient geld aan de projecten, behalve diegenen die echt wat leveren.”

Ook de overheid wil het energiegebruik in huizen en gebouwen de komende jaren terugdringen. Vanwege de Europese klimaatdoelstellingen van 20 procent CO₂ reductie in 2020 moet ook in bedrijfspanden en woningen energie worden bespaard.

In verschillende convenanten is daarom afgesproken dat alle nieuwbouw vanaf 2020 zo goed als energieneutraal moet zijn, en dat er elk jaar tenminste 300 duizend bestaande huizen en gebouwen energiezuiniger worden gemaakt.

Demissionair minister Spies maakte eind juni bekend dat in begroting van 2013 een ‘bedrag’ van 70 miljoen euro is uitgetrokken voor energiebesparing in huizen en gebouwen. Het geld is zowel voor grootschalige projecten als voor particulieren bedoeld.

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzaam-bouwen-en-verbouwen/duurzaam-bouwen

Duurzaam wonen is niet alleen voor huizenkopers. “Het kan ook prima met sociale huur, al zijn de woningbouwverenigingen een probleem. Die zijn te duur vanwege hun hoge overhead en managers die in Maserati’s willen rondrijden, en te ouderwets omdat ze niet zijn ingesteld op gemengde blokken.”

Terwijl zonnepanelen op het dak juist interessant zijn voor woningbouwverenigingen, betoogt De Haan. “De kwaliteit van hun woningvoorraad gaat ervan omhoog, waardoor ze een hogere huur kunnen vragen, terwijl de huurder er door een lagere energierekening toch profijt van heeft.” Volgens De Haan gaan we hoe dan ook naar een samenleving waarbij gebouwen energie gaan leveren. “De techniek en de financiën zijn er.”

In Olst werken de bouwers zich intussen in het zweet. “Het aanstampen van de grond in de autobanden is zwaar werk. Maar je krijgt er wel spierballen van.” □

Bouw mee

De aardehuizen zoeken nog hulp van vrijwilligers bij het bouwen.

Meedoen? Kijk op www.aardehuis.nl

Vrijburcht: www.vrijburcht.com

Natasja de Vries, 42

Opleidingsmanager afd. Kunst en Cultuur mbo

Onafhankelijke kandidaat *Vroege Vogels*

Hoe betrokken geraakt bij *Worse Than Bad*? “Ik ben lid van de verenigingsraad van de VARA en betrokken bij een kunst en cultuurproject met programmamakers van de VARA. Ze kennen me als iemand die beschouwend en kritisch naar dingen kan kijken en daarom hebben ze me waarschijnlijk gevraagd. Na gesprekken en een screentest werd ik tot mijn verrassing uitgekozen.”

Geëngageerd? “Ik probeer wel milieubewust te leven, bijvoorbeeld door mijn opleidingen papierenloos in te richten. Toen ik jong was, was alles zwart-wit; iedere grootmacht was in mijn ogen slecht. Als je wat ouder wordt zie je dat elk verhaal meerdere kanten heeft. Dat de Nederlandse economie zo goed draait, komt mede door grote vervuilers als Shell. Persoonlijk heb ik daar baat bij.”

Kennis over Shell in Nigeria? “Heel weinig. Ik heb me er niet enorm in verdiept omdat ik er, voor zover mogelijk, zo objectief mogelijk heen wil gaan. Dat de situatie daar heel erg is, weet ik wel.”

Positieve reacties? “Iedereen ziet het als een heel bijzondere kans, want het brengt misschien iets in beweging. Het is natuurlijk te gek voor woorden dat BP in de Golf van Mexico de boel wel kan opruimen. In Nigeria is het al veel langer aan de hand en iedereen heeft de afgrijselijke beelden op televisie gezien.”

Inzet als ooggetuige? “Daar heb ik nog geen vastomlijnd idee over, ik wil me laten leiden door mijn emoties en gevoelens tijdens de reis. Ik kan me wel voorstellen dat het zien wat daar gebeurt veel bij me teweegbrengt.”

“BP ruimt in de Golf van Mexico wel zijn troep op”

“Alleen maar woningen in Almere en alleen maar kantoren op de Zuidas, dat is natuurlijk volkomen knots”

Voorbeeldeconomie

Gunter Pauli, voormalig fabrikant van biologische schoonmaakmiddelen en lid van de Club van Rome, vindt dat de economie zich meer moet gaan gedragen als de natuur. Omdat er in de natuur geen schaarste is, geen verspilling en geen conjunctuur. Een dergelijke economie past beter bij onze planeet, vindt Pauli. En dus noemt hij dit de 'Blauwe Economie'. In een boek met dezelfde naam legt hij zijn ideeën uit.

Pauli gaat er vanuit dat wanneer we producten gaan baseren op biologische principes en productieketens kort en gesloten houden, vervolgens het hele economische systeem wel voor de bijl gaat. Hij maakt geen onderscheid tussen biomimicry in productontwerp of de organisatie van het productieproces: het grote plaatje is hetzelfde als het kleine plaatje.

Blauwe Economie is dus een praktisch boek, vol voorbeelden van bedrijven die natuurlijke principes toepassen. Paddstoelen die op koffiedik groeien, ventilatiesystemen gebaseerd op luchtstromen tussen witte en zwarte oppervlakken, zijdepolymeren die plastic of staal vervangen, et cetera. Zo veel voorbeelden dat de vraag zich opdringt wat ze nu met elkaar gemeen hebben. Wat is die theorie van Pauli? Waarom werkt de natuur anders dan de economie en op welke manier kunnen wij zelf ook zulke mooie toepassingen bedenken? Dat legt hij helaas nauwelijks uit. Juist dat tekort aan theoretische onderbouwing maakt *Blauwe Economie* op het irritante af esoterisch. Ondertussen staat het boek vol met zinnen als "het is zo makkelijk", "je hoeft er heus geen MBA voor te hebben" en "de crisis biedt kansen". Het is zeker geen slecht boek. Maar het had stukken beter kunnen zijn als Pauli wat zelfkritischer was geweest en zich wat minder op de borst zou kloppen.

Een van de principes die steeds terugkomt in *Blauwe Economie* is het koppelen van productiecycli. 'Blauwe' bedrijven lopen dan ook minder risico's: als de koffiemarkt instort, heb je altijd je champignons nog. CO₂-uitstoot uit kolencentrales zou je volgens Pauli prima kunnen gebruiken om algen te kweken. Vast wel, maar dan brengen die centrales nog altijd precies evenveel koolstof in de biosfeer. Het wekt de indruk dat Pauli in zijn enthousiasme over een heleboel wetenschap heenstapt om te kunnen zeggen dat het wel goed komt. Zijn belofte dat hij hiermee een oplossing voor de huidige economische crisis heeft en *en passant* het milieu redt klinkt dan ook ongeloofwaardig.

Desondanks is *Blauwe Economie* verplichte kost voor mensen die geïnteresseerd zijn in milieuvriendelijke bedrijfsvoering of die hun bedrijf een groene (of blauwe) boost willen geven.

Dirk Janssen

Gunther Pauli, **Blauwe Economie**
Nieuw Amsterdam, 2012. ISBN
9789046813201. 336 pag. Prijs: €24,95.

PUBLICATIES

Landbouw in Nederland

Hoe zat het nou echt met de boeren en burgers in de 16e eeuw? Je vindt de hele geschiedenis van de biologische landbouw en voeding in Nederland in één boek terug.

Het verdiept zich in het verhaal van de biologische pioniers in Nederland die hun eigen weg gingen en de problemen die daarbij komen kijken. Het gaat in op alle kleine details, dus

echt voor de liefhebber. Dick Hollander schrijft een mooi eerbetoon aan de pioniers. Voorzien van foto's in zwart-wit.

Tegen beter weten in. De geschiedenis van de biologische landbouw en voeding in Nederland. Dick Hollander. 4 Heuvels, Hurwenen, 2012. 174 pag. Prijs €24,50. Te bestellen via www.4heuvels.nl

Economische ontdekkingsreis

Wij kennen Sedláček hier misschien niet echt, maar deze econoom en adviseur van Vaclav Havel schreef een bestseller over de economie, die nu ook in het Nederlands vertaald is. Economie wordt in dit enorm dikke boek uitgebreid behandeld, met veel onverwachte voorbeelden. Met de vele voetnoten die het

verhaal met zich meebrengt krijg je nog meer achtergrondinformatie.

De economie van goed en kwaad. De zoektocht naar economische zingeving van Gilgamesj tot Wall Street. Tomáš Sedláček. Scriptum, Schiedam, 2012. ISBN 978 90 5594 766 9. 407 pag. Prijs €29,50.

Burger en toekomst

Een boek over burgers met een heldere visie op de toekomst. Pepik Henneman en Derk Loorbach slaagden erin een boek te schrijven over en voor betrokken burgers en burgermeesters, met de laatste inzichten over transitie management en lokaal en duurzaam innoveren. Een goed uitziend boek met een ruime vormgeving met bijbehorende tabellen. Bestaande uit

veertien portretten van 'burge(r)meesters'.

Burgermeesterboek. Lokaal en duurzaam innoveren voor iedereen. Pepik Henneman, Derk Loorbach, Debora Timmerman. Van Gorcum, 2012. ISBN 978 90 23250272. 235 pag. Prijs €29,75.

FILMFESTIVAL

Film by the Sea

Helaas is de programmering van Film by the Sea tijdens het schrijven van dit stukje nog niet afgerond. Het programma-onderdeel *The Big Easy* stemt echter nieuwsgierig. In het kader van het Zeeuws Jaar van het Water wil het filmfestival namelijk een verband leggen tussen de Zeeuwse Watersnoodramp van 1953 en Katrina, waar New Orleans sinds 2005 van probeert te herstellen. Die link is er letterlijk want veel Nederlandse bedrijven en organisaties zijn betrokken bij de bescherming van de Mississippi Delta tegen overstromingen.

Al wel bekend is *Sound After the Storm* waarin enkele muzikanten worstelen om de stad die hen gekneet en gevormd heeft, weer in volle glorie te herstellen. Lastig, want in hun ogen zijn de dijken nog even onveilig.

De documentaire heeft een duidelijke link naar de op prestigieuze festivals als Sundance en Cannes bekroonde openingsfilm van Film by the Sea: *Beasts of the Southern Wild*. Deze magisch-realistische vertelling hoort ook bij het onderdeel *The Big Easy* en verschijnt naar verwachting in oktober in de Nederlandse bioscopen. Debuterend regisseur Benh Zeitlin liet zich inspireren door het doorzettingsvermogen van de bewoners van het zuiden van Louisiana. De streek wordt voortdurend bedreigd, door orkanen, olie lekken, landerosie. Toch blijven de mensen het gebied trouw; het is tenslotte de plek die hun heeft gemaakt tot wie ze zijn. Zoals ouders, die verlaat je ook niet zomaar. Verfrissend genoeg zoekt Zeitlin het niet in het bekritisieren van de verantwoordelijke politici of het oproepen tot milieumaatregelen, maar laat hij zich leiden door mensen die de kracht vinden om niet weg te lopen van iets wat bijna zeker ten onder gaat. En dan ook nog eens door hoopvol en positief te blijven. De film wordt gedragen door de zesjarige Hushpuppy, die in een moerasgebied leeft aan de verkeerde kant van een dijk, die haar gemeenschap afsluit van de samenleving. Haar moeder is dood en haar alcoholistische vader is maar af en toe aanwezig. Als het gebied wordt getroffen door een verwoestende storm is het aan de charismatische Hushpuppy om zichzelf en haar vader te redden.

Film by the Sea, 14 t/m 23 september, www.filmbythesea.nl

ACTIE
3 x dvd

DVD/BLU-RAY

The Kingdom of the Oceans

Het leven op aarde begon in de oceanen. Lang voordat de eerste dieren zich op het land waagden, wemelde het van de noordelijke ijszeeën tot de tropische wateren al van het leven. In vier afleveringen duikt *The Kingdom of the Oceans* diep in de wereldoceanen om de mysteries onder de oppervlakte te onthullen. O.a. van regisseur

Jacques Perrin (*Microcosmos*, *Winged Migration*, *Oceans*). **The Kingdom of the Oceans, sinds kort op dvd en blu-ray.**

Maak kans op een dvd! Schrijf naar redactie@downtoearth-magazine.nl of postbus 19199, 1000 GD Amsterdam, o.v.v. 'The Kingdom of the Oceans' plus uw naam en adres.

DVD/BLU-RAY

The Grey

ACTIE
3 x dvd

In de VS kreeg kaskraker *The Grey* begin dit jaar dierenwelzijnsorganisaties als PETA op de achterste benen. Op zich is de thriller niet bijzonder: een groepje overlevenden, waaronder een door Liam Neeson gespeelde beveiliging van een afgelegen olieraffinaderij, staat na een vliegtuigramp in de desolate vrieskou van Alaska oog in oog met de grillige natuur. Alleen vormt de grootste bedreiging een nogal bloeddorstig geportretteerde wolvenroedel. Net nu het zo goed gaat met de voorheen in zijn voortbestaan bedreigde wilde hond. Dat cast en crew ter voorbereiding gezamenlijk wolvenvlees at, schoot critici ook in het verkeerde keelgat. Terechte woede? Oordeel zelf.

The Grey, sinds kort op dvd en blu-ray.

Maak kans op een dvd! Schrijf naar redactie@downtoearth-magazine.nl of postbus 19199, 1000 GD Amsterdam, o.v.v. 'The Grey' plus uw naam en adres.

TELEVISIE

Rampenplan

Uit zorgen om het milieu wil regisseur John Webster een jaar lang op een olievrij dieet. Zijn vrouw en twee jonge kinderen zien alle plastic producten het huis verlaten; speelgoed, zeep, lippenstift, tandpasta. Het maakt het leven niet bepaald gemakkelijker, zeker niet als Webster nog fanatieker wordt. De spanning in het gezin loopt op. **Rampenplan, 29 augustus, 23.40 uur op Nederland 2.**

Kippen föhnen en kuikens vergassen

Fotograaf/regisseur Jan van IJken verbaast zich in zijn filmdebuut *Facing Animals* over wat de mens uitspookt met dieren. Of het nu gaat om de bio-industrie of om baasjes die hun kippen wassen en föhnen om een prijs te winnen: "We denken niet aan het belang van het dier, maar doen waar we zin in hebben."

Met de vogelgriep, varkenspest, BSE en MKZ van eind jaren negentig werd de enorme omvang van de bio-industrie opeens voor iedereen zichtbaar. De televisiebeelden van grote grijpers met dode dieren zetten Jan van IJken aan het denken. "Waarom zijn er zo ontzettend veel beesten en weten we daar zo weinig van? En: wat staat dit anonieme leven in een schril contrast met de relatie die mensen doorgaans met hun eigen dieren hebben."

Deze gedachtegang resulteerde in de fotoserie *Precious Animals* (2005). Dat er ook een film moest komen wist Van IJken al toen hij in de stallen rondliep. "Het lawaai van duizenden dieren is zo indrukwekkend." Bovendien had hij met veel moeite het vertrouwen van de boeren gewonnen. In de film lijken ze het niet mooier voor te doen dan het is. "Daar heb ik echt ontzettend veel tijd ingestoken. Steeds uitleggen dat ik de boel niet in een kwaad daglicht wilde stellen. Ik laat gewoon zien hoe het eraan toegaat."

Hoewel dat af en toe flink balanceren was. "Het wordt al gauw een pamflet, dat vind ik niet interessant. Ik twijfelde bijvoorbeeld of ik moest laten zien hoe kuikentjes van de lopende band in de vergassingsmachine vallen. In de rest van de film zie je het dagelijks leven; de slachthuizen blijven buiten beschouwing."

De keuze om dichtbij de dieren te blijven, soms door kleine camera's tussen ze in te zetten, maakt de beelden toch confronterend. "Doordat je op ooghoogte van het dier zit, voel je heel duidelijk hun stress en de achteloosheid waarmee ze worden behandeld."

Aan de andere kant toont de film hoe we dieren bijna doodknuffelen: een priester die honden en hun baasjes zegent, een vrouw die als een bezetene de haren van haar prijkskoe trimt, varkensmassage. "Zo'n moment waarop iemand zijn kip zit te föhnen, is in zekere zin komisch. Dat heeft zo'n film natuurlijk nodig."

Wendy Koops

***Facing Animals*, op dvd via www.facinganimals.nl en op het Nederlands Film Festival, 25-9 t/m 5-10, www.filmfestival.nl.**

ADVERTENTIES

De Postcode Loterij helpt!

Milieudefensie is al sinds 1996 partner van de Nationale Postcode Loterij, de grootste goede doelen loterij van Nederland. Met steun van de deelnemers van de Postcode Loterij zet Milieudefensie zich o.a. in voor een duurzame veehouderij, voor behoud van de bossen en voor schone lucht in Nederland.

Voor € 11,00 per lot speelt u al mee. Meld u aan via 0900-300 1500 (10 cpm) of ga naar www.postcodeloterij.nl
Hartelijk dank voor uw deelname.

Zomer

Start deze pittige zomer met kruiden of maak plannen voor een inspirerende opleiding vanaf september

Zomer(vakantie)week Kruiden
Een midweek waarin je kruiden intensief leert kennen en toepassen
Start 16 juli

Natuurvoedingskundige
Leer alles over het inzetten van natuurvoeding bij ziekten van deze tijd
Driejarige opleiding in deeltijd
Start 21 september

Natuur- en tuintherapeut
Pas de natuur toe en spreek zo het zelfhelend vermogen van mensen aan
Tweejarige opleiding in deeltijd
Start 25 september

Bezoek ook onze landgoeddagen met workshops over ons aanbod op 23 juni en 1 september

Meer weten? Kijk op www.kraaybeekerhof.nl of bel ons op telefoonnummer 0343-512925

Koude bramensoep vanwege Fresco

Ik schat zo in dat onder lezers van dit blad biologisch eten en drinken behoorlijk normaal is. Waardoor je misschien gaat denken dat het fenomeen wijdverbreid is inmiddels. Helaas is dat niet zo: op slechts een schamele drie procent van de Nederlandse landbouwgrond wordt geen gif en kunstmest gebruikt. Dat stelt dus eigenlijk nog geen poepie voor.

Des te frustrerender zijn de hardnekkige misvattingen over de biologische landbouw. Extreem bont maakte Louise Fresco het onlangs in een paar kranten: "Op de verpakking daarvan zou, net als bij sigaretten, eigenlijk moeten staan dat het slecht is voor je gezondheid. Als je met biologische landbouw het wereldvoedselprobleem wilt oplossen heb je zes keer zoveel landbouwgrond nodig als nu."

O.M.G! (Voor de lezers zonder puberkinderen, dit staat voor 'Oooh - My - God!'). Wat een akelige nonsens van deze mevrouw de professor in duurzaamheid, grossier in bijbanen, met onterecht groen imago en dito plaats in de Duurzame Top Honderd van *Trouw*.

Eerst maar weer eens wat argumenten. Er is meer dan genoeg voedsel in de wereld om twaalf miljard mensen te voeden. Dat toch honderden miljoenen mensen honger hebben, komt door oorlog, geweld en politieke instabiliteit, vanwege onvoldoende koopkracht om voedsel te kopen of te gebrekkige toegang tot productiemiddelen - land, zaaigoed, vee, water - om zelf voedsel te verbouwen.

Honger heeft dus weinig te maken met opbrengst per hectare. Die ligt in de biologische landbouw inderdaad soms lager, maar zeker niet zes keer. En in sommige gebieden, bijvoorbeeld ten zuiden van de Sahara, blijken biologische landbouwmethoden juist wél een hogere opbrengst te hebben dan de giflandbouw.

Waarom dan toch die demagogische praatjes van Fresco? Ze is toch een onafhankelijke wetenschapper? Dat is de vraag: kun je dat zijn als je tegelijkertijd commissaris bent bij de Rabobank, de motor achter de Nederlandse intensieve vee-industrie? Die, vanwege de enorme aanvoer van veevoer en afvoer van mest, verwoestend is voor de biodiversiteit én een obstakel voor een eerlijke wereldvoedselvoorziening. U mag het zeggen. En me vanwege deze ontmaskering van Louise Fresco best voordragen voor een plaatsje in de Duurzame Top Honderd.

Ondertussen proberen we wat af te koelen van onze opwinding middels een koel zomersoepje. Biologisch en van eigen bodem, potverdikkeme.

Michiel Bussink verbouwt eten, geeft workshops over eten en schrijft over eten. Onder andere in zijn boeken *Lekker Landschap*, *Ik eet dus ik ben* en *Smaakboek Achterhoeks fruit*. Vind hem op www.michielbussink.nl

- Benodigdheden**
- * 500 gram bramen
 - * 1 ui
 - * 1 teen knoflook
 - * 1 komkommer
 - * handvol muntblaadjes
 - * 1 eetlepel rode wijnazijn
 - * peper en zout
 - * 1/8 liter zure room

Houd vier bramen apart. Pureer de rest van de bramen en zeef de pitjes er uit. Doe de ui, knoflook en komkommer en de muntblaadjes er bij, maar houd vier muntblaadjes apart. Pureer nogmaals met staafmixer of foodprocessor. Breng op smaak met de azijn, peper en zout. Zet de soep minstens een uur in de koelkast. Serveer de bramensoep met in elk bord een lepel zure room met daarop een braam en een muntblaadje.

Recept

iBamboo

Gespot op internet, de iBamboo, een luidspreker voor de iPhone. Gewoon een stuk bamboe, met een gleuf waar je de iPhone kan insteken. Meer niet. In plaats van het geluid uit de iPhone elektrisch te versterken, wordt er gebruik gemaakt van de natuurlijke akoestiek van de bamboestengels. Verkrijgbaar via www.etsy.com.

Voordeel: Een draadloze en honderd procent natuurlijke speaker.

Nadeel: Moet 'ie per se van bamboe zijn? Lijkt ook goed zelf te maken.

Natuur via de mobiel

Ontdek tien Nederlandse landschappen via je mobiel. De gratis app *Natuur in Nederland* (gebaseerd op het gelijknamige boek) begeleidt je tijdens wandel-, fiets- of kanotochten door de tien landschappen van Nederland. Van de Drentse hoogvenen tot de Gelderse beekdalen en van het rivierenland tot de Limburgse heuvels.

Voordeel: De app stuurt je via gps en met een handig kaartje langs punten waar iets moois te beleven valt. Bij ieder punt geeft de app extra informatie over wat er te zien, te horen of te ruiken valt.

Nadeel: Tot nu toe staan er vijf wandelingen en twee fietstochten in de app, maar updates met nieuwe routes zijn in de maak.

Doe het zelf

Binnenzitten

Het was geen zomer om buiten te zitten. Niks dagen in de tuin, op het balkon of dakterras. De meeste vrije zomerdagen en -avonden sleten we noodgedwongen binnen, waar we de rest van het jaar ook doorbrengen. Best kans dat je inmiddels een beetje uitgekeken raakt op je interieur.

Een middagje meubelboulevard dan maar? Nee, helaas. Een nieuw setje meubels aanschaffen past niet in een milieubewust, laat staan zelfvoorzienend, bestaan. Maar dat betekent niet dat je gedoemd bent de rest van je leven tegen hetzelfde bankstel en die ooit moderne bijzettafel aan te kijken.

Aan alles in je interieur valt wel iets te veranderen, waardoor het er weer als nieuw uitziet. Dat 'iets' kan variëren van een kleine aanpassing tot serieuzere ingrepen: een nieuwe lik verf, vloertegels gebruiken als nieuw tafelblad, gordijnen vernaaien tot bankhoes, fietsbanden vlechten tot vloerkleed. Een beetje handigheid is daarbij uiteraard een pré, maar een gezonde dosis creativiteit eigenlijk veel belangrijker. Ben je daar (ook) niet mee gezegend? Kijk de kunst gewoon af. Op www.skooncodesign.nl, www.superuse.org of www.gaafhergebruik.nl bijvoorbeeld. Daar vind je ook (inspiratie voor) allerhande woonaccessoires, die wonderen kunnen doen voor je interieur.

Nienke Oosterbaan – is auteur van *Fred & Wilma in de Vinexwijk* en geeft ons elk nummer een leuke tip om zelfvoorzienend te leven.

Bij gebrek aan meubels of andere ingrediënten voor een veranderproject wil het grofvuil nog wel eens uitkomst bieden. Staat daar niks van je gading bij, neem je verander-blik dan mee naar de kringloopwinkel of gebruik hem op www.marktplaats.nl.

Als je echt tijd (en zin) over hebt, kan je naast wat dingen verwerken zelf ook nieuwe meubels maken. Ontbreekt het je aan de daarvoor vereiste kennis en kunde? In de meeste dorps- of buurtcentra staat wel een cursus op de agenda, waar ze je de basiskneepjes van het meubelmaken bijbrengen.

Een stuk minder tijd heb je nodig als je oude pallets gebruikt om je interieur een boost te geven. Geen idee wat je daarmee zou kunnen? Kijk op www.duurzaamthuis.nl/nieuw-interieur-met-oude-pallets. Of maak je nieuwe meubels van karton. Goed gevouwen is dat sterk genoeg om krukjes, stoelen of zelfs bedden van te maken. Op www.foldschool.com leer je hoe je die moet vouwen. Al die huisvlijit is meteen prima tijdverdrijf voor regenachtige nazomerdagen. Met als prettig resultaat: iets moois om dit najaar naar (uit) te kijken.

Fietsvoordrager

Nog meer bamboe, maar ditmaal een heel ander soort product: de populaire fietsvoordrager. Deze is verkrijgbaar via www.debeterevoordrager.nl en www.bamboo-groove.nl. Beide organisaties hebben een inruilactie geïnitieerd. Bij inruil van een oude fietsvoordrager krijg je korting op de bamboevariant.

Voordeel: De oude fietsvoordragers worden geschonken aan Bicycles for Humanity en krijgen een tweede leven in Noord-Oeganda.

Nadeel: Het is een tijdelijke actie die tot en met september loopt.

Klimaatvriendelijk verzekeren

Die auto, daar kun je misschien niet altijd zonder en dus is het fijn als je het (al dan niet) dagelijkse autogebruik klimaatneutraal kan maken. Natuur & Milieu en een tweetal verzekeringsbedrijven hebben een klimaatvriendelijke autoverzekering opgericht: **CO2polis.nl**. De polis kan bij meerdere autoverzekeraars worden afgesloten. Op basis van het type auto en het opgegeven jaarlijkse kilometers wordt berekend hoeveel ton CO₂ de auto zal uitstoten gedurende de looptijd van de polis.

Voordeel: Voor elke ton CO₂ wordt een CO₂-recht gekocht op de markt voor emissierechten. Door dit recht meteen te vernietigen wordt het uit het Europese Emissiehandelssysteem genomen. Dit betekent dat deze rechten niet meer gekocht kunnen worden door de industrie om zelf CO₂ uit te mogen stoten.

Nadeel: Wie recent een andere autoverzekering heeft afgesloten heeft pech, de huidige autoverzekering moet je langer dan een jaar hebben om te kunnen overstappen én de prijs op de emissiemarkt kan fluctueren.

Nee, nee. Nee, ja. Ja, ja

Bij een gemiddelde woning valt er jaarlijks zo'n 32 kilo ongeadresseerd reclamedrukwerk in de brievenbus – geadresseerd reclamedrukwerk buiten beschouwing gelaten. Een gigantische papierverspilling. In 1992 leidden acties van Milieudefensie tot de Code Verspreiding Ongeadresseerd Reclamedrukwerk die de snelle groei van reclamedrukwerk terugdrong door de nee/nee- en nee/ja-brievenbusstickers. Volgens Alexander Singewald van de vereniging Mail DB, die de brievenbusstickers verspreidt, heeft ongeveer 19 procent van de huishoudens zo'n sticker.

Maar, past dit systeem nog wel in de huidige tijd waarin de vervuiler steeds vaker gedwongen wordt te betalen en waarbij duurzaamheid de norm is? Nee, vindt Valentijn Verpaalen. Hij pleit, als burger, voor een omkering van het systeem door een ja/ja-sticker. Hij heeft een petitie tegen het ongevraagd verspreiden van huis-aan-huisreclame online gezet die inmiddels zo'n 1300 keer is getekend. Het doel is de petitie aan de overheid aan te bieden. "Destijds waren de stickers een gouden greep. Inmiddels zijn we 20 jaar verder en is dit systeem verouderd. Ik vind dat we het aan de huidige tijd moeten aanpassen. Wil je ongeadresseerde reclame, dan moet je dit aangeven. Wil je dat niet, dan hoeft je niks te doen, zo werkt het ook in de spam-wetgeving."

Binnen Milieudefensie zijn de individuele persoonlijke geluiden positief over dit initiatief. Singewald daarentegen vindt het onverstandig een goedwerkend systeem overhoop te gooien. "Men wil concepten uit de online wereld toepassen op de offline wereld, maar daarvoor is het verschil tussen beide te groot. We hebben in 20 jaar tijd een uiterst evenwichtige situatie bereikt. Ga je daaraan tornen, dan gooi je het systeem overhoop. Niet handig." Het percentage stickerplakkers heeft altijd rond de 20 procent gelegen. "Mag de overige 80 procent alsjeblieft zelf bepalen hoe ze reclame willen ontvangen?" Hij vindt het jammer dat Verpaalen geen contact heeft opgenomen om samen te kijken naar de mogelijkheden.

Verpaalen: "Volgens mij is er een grote groep burgers die geen sticker heeft, maar die niet bewust kiest voor ongeadresseerde reclame doordat ze niet weten waar ze de sticker moeten bestellen bijvoorbeeld, of omdat ze hun voordeur niet willen bevuilden. Onze inzet: Draai het systeem om, dan zal alleen de groep die dit expliciet wil reclamefolders ontvangen. Laat vervolgens ervaren partijen zoals MailDB een rol in de verdere uitwerking krijgen. Uiteindelijk willen we allemaal hetzelfde: het stopzetten van onnodige papieren reclameverspreiding. En ja, ik zal contact met Alexander Singewald opnemen."

De petitie is te tekenen via www.jaja2013.nl

Ronella Bleijenburg

Luchtvervuiling? Meten is weten! Milieudefensie gaat, samen met buurtbewoners, de luchtvervuiling meten in de steden. Wil jij ook meten bij een druk verkeerspunt in jouw buurt? Naast meetpunten leveren we handig materiaal waarmee je je buurtbewoners kunt informeren over luchtvervuiling en je gemeente kunt vragen om schoner verkeersbeleid. Doe je mee? Mail naar: gezondelucht@milieudefensie.nl of bel de servicelijn: 020 6262 620

Bijeenkomst gezonde lucht Amsterdam Wil jij weten hoe vies de lucht in Amsterdam is? Speciaal voor Amsterdammers die actief willen worden voor gezonde lucht organiseert Milieudefensie op dinsdagavond 25 september een bijeenkomst in Bitterzoet, Spuistraat 2, Amsterdam. Na een presentatie over luchtvervuiling maken we per wijk samen met lokale groepen een plan van aanpak. We gaan de vervuiling meten, buurtbewoners voorlichten en de gemeente vragen om een gezonder verkeersbeleid. Aanmelden via gezondelucht@milieudefensie.nl

Word EKO-teller in jouw supermarkt Tussen 23 augustus en 30 september kun je weer meedoen met de EKO-tellingen. Doel is een groter assortiment biologische en eerlijke producten in de supermarkten. Tel je mee in jouw supermarkt? Geef je op via www.ekotellingen.nl

Brunchen in Brussel! Maar dan wel met Good Food. Met tientallen (inter)nationale organisaties en lokale groepen en initiatieven neemt Milieudefensie 19 september deel aan de Good Food March. Vanuit heel Europa komen die dag mensen naar Brussel om het Europees Parlement tot groener Europees Beleid op Landbouw op te roepen. Eet je ook mee? Wij zorgen voor vervoer. Voor meer informatie en aanmelden mail naar team.voedsel@milieudefensie.nl o.v.v. Good Food March of bel met 020-5507300 (Maarten Ros).

JMA zoekt een nieuw bestuur! Ben je op zoek naar een veelzijdige maar vooral

ADVERTENTIE

Doe mee!
Kijk voor een actueel activiteitenoverzicht op www.milieudefensie.nl/doemee

duurzame uitdaging? Word bestuurslid bij JMA! Ben je onder de 28 jaar en wil je in het bestuursjaar 2012-2013 actief aan de slag? Kijk op onze website jma.org voor meer informatie of stuur een mail naar bestuur@jma.org.

Food@Farm dit najaar 25 september: Change-makers Festival in Heino. Naast het promoten van JMA wordt er ook een leuke workshop koken gegeven door de voorzitter van JMA. Ben je op

het festival? Kom dan even langs! **29 september:** Groningen. In één dag leren studenten dat duurzaam koken niet alleen lekker, simpel en goed voor mens en milieu is, maar ook nog eens goedkoop. De studenten krijgen een workshop duurzaam koken van Pètrix van 's Peer catering én ze gaan op bezoek bij een boerderij in de buurt. **13 oktober:** Amsterdam. Studenten gaan aan de slag met duurzaam koken! Deze workshop is in samenwerking met de jongerenorganisatie Pink!

Adverteren in Down to Earth?

ADVIESBURO
CADEX

0111 643307 | info@cadex.nl | www.cadex.nl

Down to earth
Nummer 4, augustus 2012

Down to earth is een uitgave van Vereniging Milieudefensie en verschijnt zes maal per jaar. Het blad wordt gemaakt op basis van een onafhankelijk redactiestatuut. De artikelen geven niet noodzakelijk het standpunt weer van de Vereniging Milieudefensie. Wie kopij wil inzenden, wordt verzocht vooraf contact op te nemen met de redactie. Overname van artikelen is mogelijk na overleg met de redactie.

Servicelijn (voor abonnementen, administratie en vragen): 020 626 26 20

Redactieadres

Postbus 19199, 1000 GD Amsterdam
T: 020 550 73 74
F: 020 550 73 10
E: redactie@downtoearth-magazine.nl
www.downtoearth-magazine.nl

Redactieraad: Victor van den Belt, Kees van den Bosch, John Verhoeven
Redactie: Freek Kallenberg, Annemarie Opmeer (hoofd)

Druk: Senefelder Misset, Doetinchem
Dit tijdschrift is gedrukt op Reviva Print (100% kringloop)

Abonnement

Minimaal €34,- per jaar. U bent dan tevens lid van Milieudefensie. Opzeggingen alleen schriftelijk via de Milieudefensie Servicelijn, Postbus 19199, 1000 GD Amsterdam. Opzeggen kan tot 1 november voor de eerste helft van het kalenderjaar en tot 1 mei voor de tweede helft van het kalenderjaar.

Advertenties

Tarieven en opgave via Adviesbureau Cadex, Tuin 12, 4307 Oosterland (Zld).
T: 0111 64 33 07. F: 0111 64 40 84.
E: info@cadex.nl

ISSN: 2211-0712

Algemene Ledenvergadering 19 november 2012 Op maandag 19 november 2012 vindt de Algemene Ledenvergadering van Milieudefensie plaats in Utrecht. Komt u ook? Op de agenda staan onder meer de beleidsnotitie 2013, inclusief de hoofdlijnen van de begroting 2013. Daarnaast vinden er verkiezingen plaats voor vacatures in het bestuur, de Geschillencommissie, het Presidium en de redactie van het Ledenbulletin. De mogelijkheid tot het indienen van agendapunten staat open tot 19 september 2012.

Aanmelden ALV U kunt zich aanmelden bij onze Servicelijn, via telefoonnummer 020 6262 620, per mail service@milieudefensie.nl of per post aan Vereniging Milieudefensie, t.a.v. Servicelijn, Postbus 19199, 1000 GD, te Amsterdam. Na aanmelding ontvangt u circa twee weken voor de ALV de agenda, stukken en routebeschrijving. Wij hopen u op 19 november in Utrecht te mogen begroeten.

Kandidaten gezocht!

Algemeen Bestuursleden In het algemeen bestuur komen twee plaatsen vrij, waarvan één plaats voor een bestuurslid namens de lokale afdelingen. De verkiezing voor het bestuurslid namens de lokale afdelingen verloopt via de lokale afdelingen. De uitslag wordt bekend gemaakt op de ALV van 19 november 2012.

Geschillencommissie In de Geschillencommissie komt een plaats vrij.

Presidium In het Presidium is een plaats vrij voor een reservelid.

Redactieleden Ledenbulletin In de redactie van het Ledenbulletin zijn vijf plaatsen vrij.

Op onze website <http://milieudefensie.nl/overons/werken-bij> kunt u meer lezen over de inhoud van deze functies. Heeft u interesse in één van deze functies? Mail of schrijf dan naar: bestuur@milieudefensie.nl, of naar Vereniging Milieudefensie, Postbus 19199, 1000 GD Amsterdam, t.a.v. het bestuur.

Reacties op de vacatures ontvangen wij graag vóór 1 oktober 2012.

Reacties op de vacature lokale afdelingenbestuurslid ontvangen wij graag vóór 5 november 2012 via e-mailadres lokale.afdelingen@milieudefensie.nl.

Slobbe

Herinnering

Ze kijkt me ongelovig aan.

“Iedereen?”

“Iedereen!”

“Altijd?”

Ik knik.

“Yip. Altijd. Binnen een paar seconden.”

Ze zuigt peinzend op haar onderlip, kijkt zoekend in het rond en gaat vervolgens – zoals alleen zij dat kan – tot actie over.

“Mag ik je wat vragen?”, roept ze naar een onbekende man die aan de overkant van de straat van zijn fiets stapt. Voor deze door heeft wat er gebeurt, is zij hem al tegemoet gerend.

“Kan jij je een ervaring in de natuur herinneren, die je heel diep heeft geraakt?”

“Ja,” zegt de man. “Als kind ben ik met mijn ouders naar Spanje geweest. Zwemmen met een duikbril. Honderden visjes tegelijk. Dat zal ik nooit vergeten.”

Ze bedankt hem en rent weg.

Andere voorbijgangers, steeds opnieuw dezelfde vraag.

En warempel, iedereen herinnert zich met groot gemak een top-ervaring in de natuur.

“Ik was aan het kamperen toen het bliksemde. Heel dichtbij. Ik vond het prachtig en doodeng.”

“We waren op een boerderij. Ik mocht helpen toen er een kalf werd geboren.”

“De zonsondergang op het dakterras van mijn eerste vriendje.”

De herinneringen zijn niet altijd even rooskleurig – “De hond van de burens beet me toen ik vijf was.” – maar zonder uitzondering intens, kleurrijk en aangrijpend.

Veel jeugdherinneringen. Vaak ook van vakantie.

We hebben het over de snelheid waarmee iedereen reageert, die aangeeft hoe levend de herinnering steeds is. Top of the mind. Dag en nacht binnen handbereik. Moet je je eens voorstellen wat dat zegt over natuurbeleving. De impact. De potentie.

Als er iets is dat vertrouwen geeft in de toekomst van de natuurbescherming, dan is het wel dat iedereen door de natuur geraakt wordt. Zelfs zij die bijna nooit de stad verlaten of zeggen niets met de natuur te hebben.

Mijn vriendin wordt met de tweede enthousiaster en schiet iedereen aan die bij ons in de buurt komt.

En tsja, zo gaat dat, net één persoon teveel. Een gothic meisje, gekleed in stemmig zwart, slentert stil aan ons voorbij.

“Ho, wacht even. Ik wil je graag wat vragen.”

Na een korte aarzeling blijft het meisje staan en luistert ze naar onze vraag.

“Neu,” zegt ze, “ik heb nooit een bijzondere ervaring gehad. Wat zou ik bijzonder moeten vinden?”

Daar hebben wij zo gauw geen antwoord op.

Thomas van Slobbe is directeur van Stichting wAarde en thriller-auteur. Elk nummer deelt hij met ons een lichtvoetig verhaal over duurzaamheid.

Illustratie: Renée Gubbels

Ledendag Milieudefensie

Zaterdag 6 oktober 2012, 11 – 17 uur, Utrecht

‘Oplossingsrichtingen voor een eerlijke en duurzame samenleving’

Met bijdragen van o.a.:

- **Felix Luitwieler**, ambtenaar I&M. Over de rol van de overheid.
- **Herman Verhagen**, auteur. Over de rol van het bedrijfsleven.
- **Hans Berkhuizen**, directeur van Milieudefensie. Over de rol van Milieudefensie.

Kom ook, discussieer mee én laat u verrassen door creatieve en smakelijke intermezzo's. Ga naar: www.milieudefensie.nl/ledendag voor meer informatie over het programma en geef je op!

Milieudefensie. Een wereld te winnen.

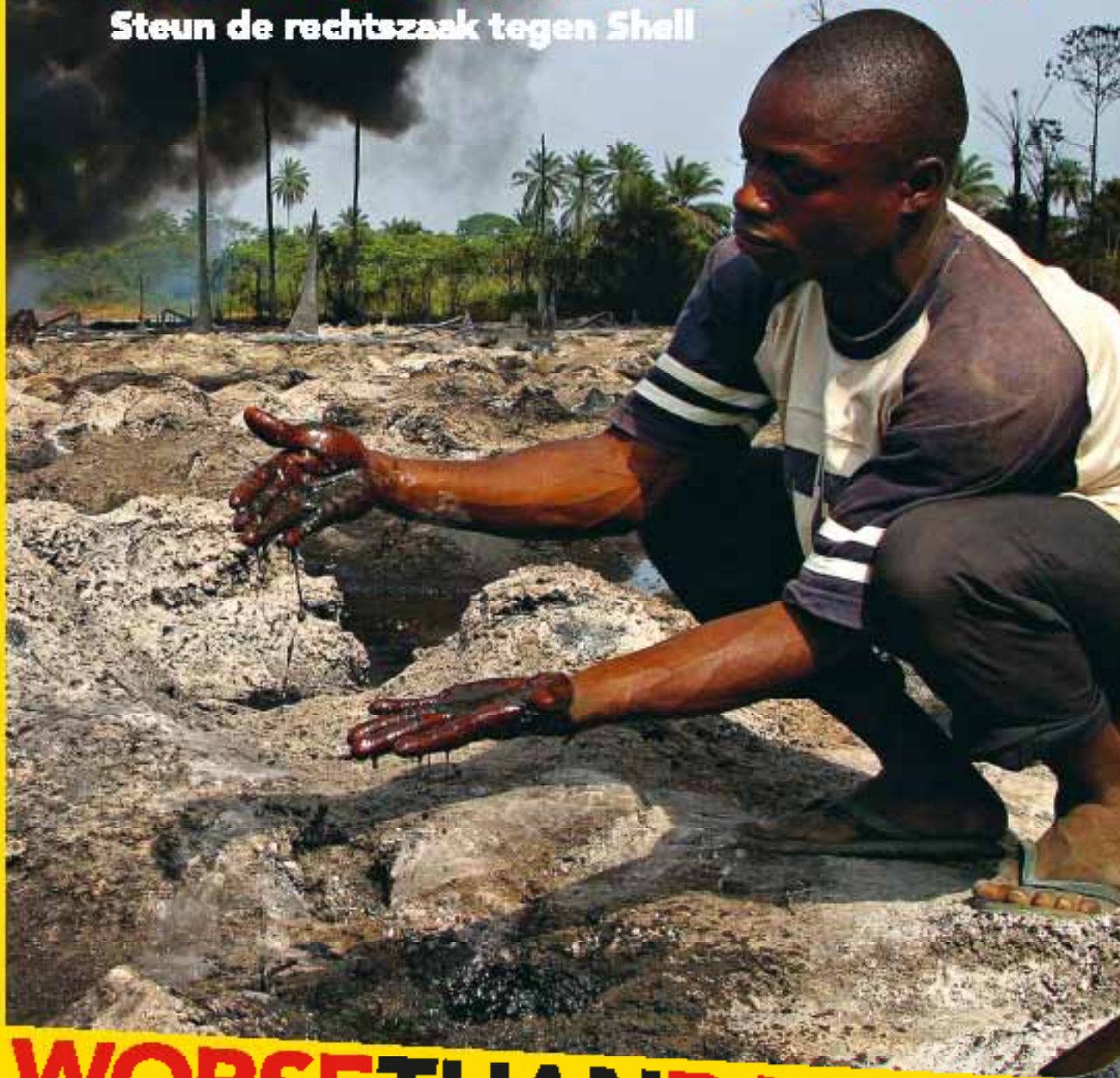
Stilstaan

Dit is een zesbaansweg door het stadscentrum van Wuhan, China. Terwijl in Europa hard getracht wordt de CO₂-uitstoot terug te dringen is China sinds 2006 de grootste bron van CO₂ in de atmosfeer. En dit jaar is de gemiddelde uitstoot per Chinees hoofd van de bevolking ongeveer even groot als die van de gemiddelde Europeaan. Dankzij de groeiende economie kampen Chinese steden bovendien met ernstige smog. Luchtkwaliteitscijfers wil de overheid echter niet graag vrijgeven. Daarom zijn burgers een grassroots project gestart met zelfbouwpakketten van *glow in the dark*-vliegers die de luchtkwaliteit meten en weergeven met een gekleurd LED-lapje. Dit is ook bedoeld als een sterke visuele ervaring, want, zo zeggen de initiatiefnemers: "Dankzij licht- en luchtvervuiling is het heel moeilijk om nog sterren te zien in de nachtelijke hemel in Peking." <http://f-l-o-a-t.com>

Tekst: Annemarie Opmeer. Beeld: Hollandse Hoogte

VOOR EEN SCHOON NIGERIA

Steun de rechtszaak tegen Shell

WORSETHANBAD.ORG

Giro 18650 o.v.v. WtB